

ΘΕΟΛΟΓΙΑ

ΤΡΙΜΗΝΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΜΟΣ ΛΣΤ'

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 1965

ΤΕΥΧΟΣ Α'

ΠΑΛΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ *

Υ Π Ο

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΣΑΡΔΕΩΝ ΜΑΞΙΜΟΥ

Κατ' Ἀπρίλιον τοῦ ἔτους 1962, οἱ Σεβασμικώτατοι Ἀρχιεπίσκοπος Οὐτρέχτης κ. Andrea Rinkel καὶ Ἐπίσκοπος κ. Urs Küry, Ἡγέται τῶν ἐν Ὀλλανδία καὶ Ἐλβετία Παλαιοκαθολικῶν, συνοδευόμενοι καὶ ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ κ. John Monn, ἐπεσκέφθησαν ἐπισήμως τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, γενόμενοι δεκτοὶ μετὰ τῆς προσηκούσης τιμῆς καὶ ἀγάπης ὑπὸ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Ἀθηναγόρου καὶ τῆς Σεβ. Ἱεραρχίας τοῦ Θρόνου.

Κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν αὐτῶν ταύτην, οἱ Παλαιοκαθολικοὶ Ἐκκλησιαστικοὶ Ἡγέται ἐξεδήλωσαν τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπως πληροφορηθῶσι περὶ τῆς ὁδοῦ, ἣν μέλλουσιν, ἵνα ἀκολουθήσωσιν ἐφεξῆς αἰ συνεπείᾳ τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, διακοπεῖσαι καὶ τὴν ἔνωσιν ἀποσκοποῦσαι σχέσεις μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Παλαιοκαθολικῶν, ἦλθον δὲ πρὸς τοῦτο εἰς ἐπικοινωνίαν καὶ ἔσχον ἐπισήμους συνομιλίας μετὰ τῆς ἐπὶ τῶν Παγχριστιανικῶν Ζητημάτων Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Κατὰ τὰς συνομιλίας ταύτας, ἐξετασθέντος ἀπὸ κοινοῦ τοῦ ζητήματος τῶν σχέσεων τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ἐκρίθη ἀναγκαῖον καὶ σκόπιμον, ὅπως συσταθῆ Μικτὴ ἐξ Ἀντιπροσώπων τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν Παλαιοκαθολικῶν Ἐπιτροπῆ, πρὸς θεώρησιν τῶν μέχρι τοῦδε ἐν τῷ ἄνω θέματι τῶν μετὰ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἐπαφῶν γενομένων, συνέχισιν δὲ τοῦ ἔργου τῆς ἐν Βόννη, ἐν ἔτει 1931, Συνδιασκέψεως μετὰ Παλαιοκαθολικῶν καὶ Ὁρθοδόξων Ἀντιπροσώπων, ἵνα οὕτω, καθοριζομένων ἐπακριβῶς ἀπάντων τῶν σημείων, ἐφ' ὧν οἱ Παλαιοκαθολικοὶ συμφωνοῦσιν ἢ δίστανται πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, κρίνη σχετικῶς καὶ ἀποφασίσῃ ἢ μέλλουσα, ἵνα συγκληθῆ Πανορθόδοξος Προσύνδος, κατὰ τὰ ὑπὸ τῆς ἐν Ρόδῳ Πανορθόδοξου Διασκέψεως ἀποφασισθέντα.

Ἐπὶ τοῦ πορίσματος τούτου τῶν συνομιλιῶν ἐνημερωθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, κατὰ τὴν κρατοῦσαν τάξιν, πᾶσαι αἰ κατὰ τόπους Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, καὶ παρακληθεῖσαι, ὅπως ἐκφέρωσι τὴν

* Ἡ παροῦσα μελέτη ἀποτελεῖ τὸ Β' μέρος ἐκτενεστέρας ἐργασίας ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον, ἧς τὸ Α' μέρος θὰ δημοσιευθῆ εἰς εὐθετώτερον χρόνον.

ἐπ' αὐτοῦ γνώμην αὐτῶν, ἀπήντησαν ὁμοφώνως, ὅτι ἀποδέχονται ἐκθύμως τὴν περὶ συστάσεως Μικτῆς Συνεχιστικῆς Ἐπιτροπῆς πρότασιν τῆς Μητροῦς Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Ἐν ὄψει λοιπὸν τοῦ μελετωμένου καὶ ἐπιχειμένου διαλόγου, μεταξύ Ὀρθοδόξων καὶ Παλαιοκαθολικῶν, καὶ ἐν τῇ ἐλπίδι, ὅτι θὰ ἦτο χρήσιμος ἀπὸ Ὀρθοδόξου πλευρᾶς ἐν ταῖς ἐργασίαις τῆς συγκληθησομένης Μικτῆς Συνεχιστικῆς Ἐπιτροπῆς βραχεῖά τις ἐπισκόπησις τῆς ἱστορίας τῶν σχέσεων μεταξύ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ἔκρινα σκόπιμον, ὅπως προβῶ εἰς συνοπτικὴν ἔκθεσιν τῶν σπουδαιοτέρων φάσεων τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ ἐξελιξέως καὶ τῶν κατ' αὐτάς ἀνταλλαγέντων, καὶ δὴ, ἀποφεύγων τὴν λεπτομερειακὴν ἐπισκόπησιν τοῦ ὅλου ζητήματος, περιορισθῶ κυρίως εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν τριῶν σημαντικωτέρων αὐτοῦ σταθμῶν, ἧτοι:

α) εἰς τὰ Ἐνωτικὰ Συνέδρια τῆς Βόννης (1874 καὶ 1875).

β) εἰς τὸν Θεολογικὸν διάλογον τῆς Ἀκαδημίας Πετροπόλεως καὶ τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐπιτροπῆς Ρόττερδαμ, καὶ

γ) εἰς τὴν ἐν ἔτει 1931 συγκληθεῖσαν ἐν Βόννῃ Συνδιάσκεψιν μεταξύ Παλαιοκαθολικῶν καὶ Ὀρθοδόξων.

Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ, ἀποκηρύξαντες τὸ θεσπισθὲν ἐν τῇ ἐν Βατικανῷ Συνόδῳ τοῦ 1870 δόγμα περὶ τοῦ ἀλαθῆτους τοῦ Πάπα καὶ ἀποσπασθέντες, ὡς ἐκ τούτου, ἐκ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐζήτησαν ἀπ' ἀρχῆς τὴν προσέγγισιν καὶ δὴ τὴν ἔνωσιν αὐτῶν μετὰ τῆς ἡμετέρας Ὀρθοδόξου κατ' Ἀνατολὰς Ἐκκλησίας, ἧτις διεφύλαξε, κατὰ τὴν πεποιθήσιν τῶν κορυφαίων αὐτῶν Ἡγετῶν, ἀναλλοίωτον τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἀδιαιρέτου Μιάς, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν διαδοχὴν τῆς ἱεραρχικῆς χάριτος, συγκροτήσαντες τὰ πρῶτα αὐτῶν Συνέδρια ἐν Μονάχῳ (1871), ἐν Κολωνίᾳ (1872) καὶ ἐν Κωνσταντίᾳ (1873), εἰς ἃ κληθέντες παρέστησαν καὶ Ὀρθόδοξοι Θεολόγοι.

Οὕτως, ἐν τῷ συγκληθέντι ἐν Μονάχῳ καὶ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1871 πρώτῳ αὐτῶν Συνεδρίῳ, ἐν ᾧ ἐψηφίσθησαν διάφορα ἄρθρα τοῦ σχετικοῦ πρὸς τὴν ὀργάνωσιν αὐτοῦ προγράμματος, οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἐν τῷ τρίτῳ ἀκριβῶς ἐκ τῶν ἄρθρων τούτων διεκήρυττον ἐπίσημως τὰ ἀκόλουθα: «Ἐλπίζομεν εἰς τὴν ἔνωσιν μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολικῆς καὶ Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, ὧν ὁ χωρισμὸς ἐγένετο ἄνευ ἀποχρώντων λόγων καὶ στηρίζεται οὐχὶ ἐπὶ ἀσυμβιβάστων δογματικῶν διαφορῶν. Προσδοκῶμεν, ὅπως διὰ τῶν ἐπιδιωκομένων διὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ προαγομένου Χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ μεταρρυθμίσεων, συνεννοηθῶμεν κατὰ μικρὸν μετὰ τῶν Διαμαρτυρομένων καὶ Ἐπισκοπιανῶν Ἐκκλησιῶν».

Ἐπίσης καὶ εἰς τὰ συγκληθέντα, ἐν Κολωνίᾳ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1872 καὶ ἐν Κωνσταντίᾳ τοῦ 1873 Συνέδρια, ἐγένετο καὶ αἰθὺς λόγος περὶ

ένώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀπεφασίσθη δέ, σὺν ἄλλοις, ἡ σύστασις εἰδικῶν Ἐπιτροπῶν, ἐξ ὧν ἡ μὲν μία, ἐδρεύουσα ἐν Μονάχῳ ὤφειλεν, ἵνα διερευνήσῃ τὰς σχέσεις τῶν Παλαιοκαθολικῶν πρὸς τὴν κατὰ Ἀνατολὰς Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἡ δὲ ἑτέρα, ἐδρεύουσα ἐν Βόννῃ, ὤφειλεν, ἵνα μελετήσῃ εἰδικῶς τὰς σχέσεις πρὸς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Δύσεως, τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Ἀγγλίας κ.λ.π. Ἐνῶ δὲ εἰς τὰ εἰρημένα Συνέδρια, ὡς ἐν παρόδῳ ἐγένετο μόνον λόγος περὶ ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, εἰς τὰ συγκληθέντα ἐν Βόννῃ, κατὰ τὰ ἔτη 1874 καὶ 1875, δύο ἐνωτικὰ Συνέδρια, ἐγένοντο μακρὰ καὶ σπουδαῖα συζητήσεις ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Εἰς τὰ δύο ταῦτα ἐνωτικὰ Συνέδρια, τὰ ὁποῖα δικαίως θεωροῦνται ὡς κατέχοντα, μετὰ τὰς ἐνωτικὰς ἀποπείρας τοῦ μεταγενεστέρου μεσαίωνος, μίαν τῶν πρώτων θέσεων ἐν ταῖς προσπάθειαις πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, λίαν δὲ προσφυῶς ἐχαρακτηρίσθησαν ὡς «αἱ ὠδῖνες διὰ τὴν μετέπειτα γέννησιν τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως», ἐτέθησαν αἱ πρῶται σοβαραὶ βάσεις διὰ τὴν προσέγγισιν μεταξὺ Παλαιοκαθολικῶν καὶ Ὀρθοδόξων.

1— ΕΝΩΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΒΟΝΝΗΣ (1874 ΚΑΙ 1875)

Εἰς τὸ πρῶτον ἐκ τῶν Συνεδρίων τούτων τῆς Βόννης (1874) παρέστησαν 56 Σύεδροι, ἐξ ὧν 3 Ἐπίσκοποι, οἱ δὲ λοιποὶ Κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, Καθηγηταὶ τῆς Φιλολογίας καὶ Φιλοσοφίας. Ἐκ τούτων εἴκοσι προήρχοντο ἐκ Γερμανίας, εἰς ἐξ Ἑλβετίας, δύο ἐκ Γαλλίας, τρεῖς ἐκ Δανίας, τέσσαρες Ὀρθόδοξοι ἐκ Ρωσίας (ὁ Πρωτοπρεσβύτερος Γιανίσσεφ, Πρύτανις τῆς ἐν Πετροπόλει Θεολογικῆς Ἀκαδημίας, ὁ Ἀρσένιος Τατσάλωφ, Ἱερεὺς τοῦ ἐν Βισμπάντεν Ρωσικοῦ Ναοῦ, ὁ στρατηγὸς Ἀλέξανδρος Κιρέγιεφ καὶ ὁ Θεόδωρος Σουχώτιν, μέλη τοῦ Συλλόγου τῶν φίλων Πνευματικῆς Διαφωτίσεως), εἰς ἐξ Ἑλλάδος (ὁ Καθηγητὴς Ζῆκος Ρώσσης), δέκα ἐννέα ἐξ Ἀγγλίας καὶ ἐξ Ἀμερικῆς ἕξ. Ἐκ πάντων τούτων, εἴκοσι δύο μόνον μετέσχον τῶν συζητήσεων, οἱ δὲ λοιποὶ παρέστησαν μᾶλλον ὡς ἀκροαταί, τῆς ψηφοφορίας μόνον μετέχοντες. Ἀλλὰ καὶ οἱ μετασχόντες τῶν συζητήσεων, καίπερ σπουδαίας θέσεις ἐν ταῖς Ἐκκλησιαστικαῖς αὐτῶν οἱ πλεῖστοι κατέχοντες, ἐν τούτοις δὲν παρίσταντο ὡς λειτουργοὶ ἢ ἐπίσημοι ἐκπρόσωποι τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν ἐν τῷ Συνεδρίῳ, ἀλλ' ὡς ἰδιῶται, ποθοῦντες τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ συσκεπτόμενοι περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἔκπαια διαταραχθείσης εἰρήνης καὶ ἁρμονίας μεταξὺ αὐτῶν, ὡς σαφῶς διηκρίνησε κατὰ τὴν πρώτην ἐναρκτήριον συνεδρίαν ὁ Καθηγητὴς τῆς Θεολογίας Reusch, ὅστις ὡς πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου, ἐν ᾧ ἐγένοντο αἱ περὶ ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν συζητήσεις, ἐχαιρέτισε διὰ θερμῶν λόγων τοὺς Συνέδρους, εὐχθηθεὶς, ἵνα ὁ Θεὸς τῆς ἀληθείας καὶ τῆς εἰρήνης εὐλογήσῃ διὰ τῆς χάριτος Αὐτοῦ τὸ ἔργον αὐτῶν ὑπὲρ τῆς Χριστιανικῆς ἀληθείας καὶ

ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης. Μολονότι, λοιπόν, αἱ διεξαχθεῖσαι ἐν τῷ Συνεδρίῳ συζητήσεις εἶχον ἰδιωτικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν μᾶλλον ἢ ἐπίσημον καὶ ἐκκλησιαστικὸν χαρακτήρα, ἢ συμβολὴ αὐτῶν εἰς τὸ περὶ προσεγγίσεως καὶ ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν θέμα ὑπῆρξεν ἀναμφισβήτητος. Ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τούτου τοῦ Συνεδρίου καὶ ἐπὶ σχετικῇ προτάσει τοῦ Καθηγητοῦ Reusch, Πρόεδρος αὐτοῦ ὠρίσθη ὁμοφώνως καὶ ἐνθουσιωδῶς ὁ Döllinger, ὅστις καὶ ἀναλαβὼν ἀμέσως τὰ καθήκοντα αὐτοῦ, ἐδήλωσεν, ὅτι σκοπὸς τοῦ Συνεδρίου ἦτο ἡ προαγωγὴ τῆς θρησκευτικῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνώσεως καὶ προέτεινεν ἰδιαίτερας συνεδριάσεις πρὸς συζήτησιν ἐπὶ τῶν διαφορῶν μεταξὺ Παλαιοκαθολικῶν καὶ Ἀγγλικανῶν, ἐν Ἀγγλικῇ γλώσσῃ, καὶ ἰδιαίτερας συνεδριάσεις μεταξὺ Παλαιοκαθολικῶν καὶ Ὁρθοδόξων, ἐν Γερμανικῇ γλώσσῃ, προσθεῖς, ὅτι ἐν ἑκατέρᾳ συνεδρίᾳ θὰ ἠδύνατο νὰ παρευρίσκωνται ἅπαντες οἱ παρόντες. Ἐν συνεχείᾳ ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς Ἀγγλικανοὺς ἐχαρακτήριζεν ὡς μὴ πρακτικὴν τὴν γνώμην τοῦ Meyrick, καλυθέντος ὅπως παραστῆ καὶ ἀποστείλαντος διὰ τοῦτο κατάλογον τῶν κυριωτέρων διαφορῶν μετὰ τῆς εἰσηγήσεως, ὅπως παρεπεμφθῶσιν αὐταὶ εἰς ἐπιτροπὰς, συγκειμένους ἐξ ἐνὸς Ἀγγλου, ἐνὸς Ὁρθοδόξου καὶ ἐνὸς Παλαιοκαθολικοῦ, προέτεινε δὲ ὅπως συζητηθῶσιν ἀντ' αὐτῆς αἱ ὑπὸ τῶν Παλαιοκαθολικῶν διατυπωθεῖσαι θέσεις, ὡς ἀναφερόμεναι εἰς διαφοράς, ὧν ἡ συζήσεις ἐνεφάνιζε μεῖζον ἐνδιαφέρον, ἤλπιζεν, ὅτι διὰ τῶν θέσεων τούτων θὰ ἦτο δυνατόν, ὅπως ἀρθῶσιν αἱ παρανοήσεις καὶ τινὰ τῶν προσκομιμάτων, ἅτινα παρημπόδιζον τὴν κοινωνίαν μεταξὺ Παλαιοκαθολικῶν καὶ Ἀγγλικανῶν, κατέληξε δὲ δηλώσας, ὅτι ἐάν, παρὰ ταῦτα, ἔθελον κριθῆ, ὑπὸ τινος τῶν ἐν τῷ Συνεδρίῳ παρισταμένων, ἄλλαι διαφοραὶ ὡς καταλληλότεραι πρὸς συζήτησιν, ἢ ὅτι θὰ ἔδει νὰ συζητηθῶσι τὰ 39 ἄρθρα, οἱ Παλαιοκαθολικοὶ θὰ ἦσαν πρόθυμοι νὰ διασκεφθῶσι καὶ περὶ αὐτῶν, ἐξηκολούθουν ὅμως νὰ φρονῶσιν, ὅτι θὰ ἔδει νὰ προηγηθῆ ἡ συζήτησις τῶν διατυπωθεῖσων ὑπ' αὐτῶν θέσεων.

Ἐν τέλει ἀπαντῶν εἰς σχετικὴν παρατήρησιν τοῦ Ἀγγλου Hogg, ὅστις καὶ ἀναπτύσων τὴν πρότασιν τοῦ ἀπόντος Meyrick ἐδήλωσεν, ὅτι πρὸς ἄρσιν τῶν δυσχερεῶν, αἵτινες θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀναφυῶσιν ἔθελον μὲν διὰ τῶν 39 ἄρθρων, ἐνθεν δὲ διὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐν Τριδέντῳ Συνόδου, τὸ Συνέδριον θὰ ἔδει νὰ περιορισθῆ εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς διδασκαλίας, τῶν πρώτων ἑξ, ἐπτα αἰώνων, ὑπέμνησεν, ὅτι ἐν τῇ ἀπολυθείσῃ διὰ τὴν σύγκλησιν τοῦ Συνεδρίου πρόσκλησιν, ὡς βάσις τῶν διαπραγματεύσεων ὠρίσθη ἡ διδασκαλία τῆς ἀδαιρέτου Ἐκκλησίας, διακηρύξας ἕκαστ' ἐξ ὀνόματος τῶν Παλαιοκαθολικῶν, ὅτι δὲν θεωροῦσιν ἑαυτοὺς δεδεδεσμευμένους, εἰς τήρησιν ἀπασῶν τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐν Τριδέντῳ Συνόδου, ἥτις δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς Οἰκουμενικῆ.

Αἱ ἐργασίαι τοῦ Συνεδρίου διεξήχθησαν καὶ ἐπερατώθησαν εἰς 6 ἐν ὄλῳ Συνεδρίας.

Κατὰ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν συνεδρίαν διεξήχθησαν ἰδιαιτεραὶ με-
ταξὺ Παλαιοκαθολικῶν καὶ Ἀγγλικανῶν συνομιλίαι καὶ συζητήσεις, καθ' ἃς
προϋτάθησαν ὑπὸ τῶν Παλαιοκαθολικῶν καὶ ἐγένοντο ὁμοφώνως δεκταὶ αἱ
ἀκόλουθοι θέσεις:

α) Ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἡ προσθήκη «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ» εἰσήχθη εἰς τὸ
τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου Σύμβολον τῆς πίστεως ἦτο παράνομος καὶ θὰ ἦτο εὐχῆς
ἔργον, χάριν τῆς ὁμονοίας, ἵνα ἅπασα ἡ Ἐκκλησία σκεφθῆ σπουδαίως, ἂν
δύναται ἴσως ν' ἀποκατασταθῆ ὁ ἀρχαῖος τύπος τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως
ἄνευ θυσίας οἰασθήποτε ἀληθοῦς διδασκαλίας, ἐκφραζομένης ἐν τῷ παρόντι
Δυτικῷ τύπῳ».

β) Τὰ ἀπόκρυφα ἢ δευτεροκανονικὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης θὰ ἔχουσι
τὴν αὐτὴν κανονικότητα, ἣν ἔχουσι τὰ ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ κανόνι περιεχόμενα
βιβλία.

γ) Οὐδεμία μετάφρασις τῆς Γραφῆς δύναται νὰ ἀξιοῖ κύρος μεῖζον
τοῦ πρωτοτύπου κειμένου.

δ) Ἡ ἀνάγνωσις τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἐν τῇ ἐθνικῇ γλώσσῃ δὲν δύναται
νομίμως νὰ ἀπαγορευθῆ.

ε) Θὰ ἦτο προτιμότερον καὶ πλεον σύμφωνον πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Ἐκ-
κλησίας, ἵνα ἡ Λειτουργία τελῆται ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Λαοῦ ἐννοουμένη γλώσσῃ.

ς) Ἡ δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη πίστις, καὶ οὐχὶ ἡ πίστις ἄνευ τῆς ἀγά-
πης, εἶναι τὸ μέσον καὶ ὁ ὅρος τῆς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνης τοῦ ἀν-
θρώπου.

ζ) Τῆς μακαριότητος δὲν δύναται τις νὰ ἀξιωθῆ διὰ τῶν καλουμένων
ἔργων κατ' ἀξίαν (merita de Condiquo), διότι ἡ ἄπειρος ἀξία τῆς ὑπὸ τοῦ
Θεοῦ ἐπηγγελμένης μακαριότητος δὲν εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν πεπερασμέ-
νην ἀξίαν τῶν ἔργων τοῦ ἀνθρώπου.

η) Ἡ διδασκαλία περὶ τῶν «ὑπὲρ νόμον ἔργων» (opera supereroga-
tionis) καὶ περὶ τινος θησαυροῦ (ταμείου) τῆς ἀξιομισθίας τῶν ἔργων τῶν
Ἀγίων (thesaurus meritorum Sanctorum), τοὔτέστιν ἡ διδασκαλία,
ὅτι ἡ ὑπερπλεονάζουσα ἀξιομισθία τῶν ἔργων τῶν Ἀγίων δύναται νὰ μετε-
νεχθῆ εἰς ἄλλους, εἴτε διὰ τῶν Λειτουργικῶν τῆς Ἐκκλησίας, εἴτε δι' αὐτῶν
τῶν ἐκτελεστῶν τῶν καλῶν ἔργων εἶναι ἐσφαλμένη.

θ) Ὁ ἀριθμὸς ἐπτὰ τῶν Μυστηρίων ὠρίσθη μόλις κατὰ τὴν 12ην
ἐκατονταετηρίδα, καὶ ἔπειτα ἐγένετο παραδεκτὸς εἰς τὴν καθολικὴν διδα-
σκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὴ οὐχὶ ὡς παρὰ τῶν Ἀποστόλων, ἢ ἀπὸ
ἀρχαιοτάτων χρόνων προερχομένη παράδοσις, ἀλλ' ὡς πόρισμα θεολογικῆς
θεωρίας. Ἐπίσης δὲ τὸ Βάπτισμα καὶ ἡ Εὐχαριστία εἶναι κύρια, ἐξαιρέτα,

ἔξοχα Μυστήρια τῆς ἡμετέρας σωτηρίας «*principalia, proecipua eximia salutis nostrae sacramenta*».

Εἰς τὰς ὡς ἄνω μεταξὺ Παλαιοκαθολικῶν καὶ 'Αγγλικανῶν συνομιλίας παρίσταντο ἀπλῶς ὡς ἀκροαταὶ καὶ οἱ 'Ορθόδοξοι, οὔτινες καὶ δὲν μετέσχον, ὡς εἰκόσ, τῶν διεξαχθεισῶν συζητήσεων.

Κατὰ τὴν τρίτην, τετάρτην καὶ πέμπτην συνεδρίαν, διεξήχθησαν κοιναὶ μεταξὺ Παλαιοκαθολικῶν, 'Ορθοδόξων, 'Αγγλικανῶν καὶ Διαμαρτυρομένων, συνομιλίας, καθ' ἃς ἐγένοντο δεκταὶ αἱ ἑξῆς θέσεις:

α) 'Ενῶ ἡ 'Αγία Γραφή ὁμολογουμένως εἶναι ὁ πρῶτος κανὼν τῆς πίστεως, ἀναγνωρίζομεν, ὅτι ἡ γνησία παράδοσις, τοῦτέστιν ἡ διηνεκῆς διὰ τε τοῦ προφορικῆς καὶ γραπτῆς λόγου μετάδοσις τῆς ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν 'Αποστόλων κατὰ πρῶτον διδασκαλίας διδασκαλίας, εἶναι πηγὴ γνώσεως, ἔχουσα, κατὰ θεῖαν βούλησιν, αὐθεντικὸν κύρος εἰς πάσας τὰς διαδεχομένας ἀλλήλας γενεὰς τῶν Χριστιανῶν. Ἡ παράδοσις αὕτη γινώσκεται ἔνθεν μὲν ἐκ τῆς συμφωνίας τῶν μεγάλων 'Εκκλησιαστικῶν Σωμάτων, τῶν διατελούντων ἐν ἱστορικῇ συνέχειᾳ μετὰ τῆς ἀρχηγόνου 'Εκκλησίας, ἔνθεν δὲ δι' ἐπιστημονικῆς ὁδοῦ ἐκ τῶν ἐγγράφων μνημείων πάντων τῶν αἰώνων.

'Ερωτηθεὶς ὁ Πρόεδρος τοῦ Συνεδρίου Döllinger ὑπὸ τοῦ 'Ορθοδόξου Πρωτοπρεσβυτέρου Yannisset ποῖα εἶναι τὰ μεγάλα 'Εκκλησιαστικὰ Σώματα ἀπεκρίθη, ὅτι εἶναι ἡ 'Ανατολικὴ καὶ ἡ Δυτικὴ 'Εκκλησία, ἑξαιρουμένων τῶν 'Ομάδων ἐκείνων, αἵτινες διέρρηξαν τὴν 'Επισκοπικὴν διαδοχὴν καὶ ἱστορικὴν συνέχειαν, ὡς ἡ 'Εκκλησία τῆς Γενεύης ὑπὸ τῶν Καλβινιστῶν.

β) 'Απορρίπτομεν τὴν νέαν Ρωμαϊκὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς ἀπίλου συλλήψεως τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας, ὡς ἀντιφάσκουσαν πρὸς τὴν τῶν πρώτων δέκα τριῶν ἑκατονταετηρίδων παράδοσιν, καθ' ἣν ὁ Χριστὸς μόνον συνελήφθη ἄνευ ἁμαρτίας.

γ) Συμφωνοῦμεν, ὅτι ἡ πράξις τῆς ἐξομολογήσεως τῶν ἁμαρτιῶν ἐνώπιον τῆς Κοινότητος ἢ ἐνὸς 'Ιερέως, συνδεδεμένη μετὰ τῆς ἐξασκήσεως τῆς ἐξουσίας τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν προῆλθεν εἰς ἡμᾶς ἐκ τῆς ἀρχηγόνου 'Εκκλησίας, ἐκκαθαυρομένη δὲ ἀπὸ τῶν καταχρήσεων καὶ ἐλευθέρᾳ καταναγκασμοῦ, πρέπει νὰ διατηρηθῇ ἐν τῇ 'Εκκλησίᾳ.

δ) Συμφωνοῦμεν, ὅτι «ἀφέσεις» δύνανται νὰ ἀναφέρωνται μόνον εἰς ἐκκλησιαστικὰ ἐπιτίμια, ἐπιβαλλόμενα ὑπ' αὐτῆς τῆς 'Εκκλησίας.

ε) ~~Ἀναγνωρίζομεν ὅτι ἡ χρῆσις τῶν εὐχῶν ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων πιστῶν, τοῦτέστιν, ἡ καθιερωθεῖσα περὶ θαφτεωτέρας ἐκχύσεως τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ ἐπ' αὐτῶν, προῆλθεν εἰς ἡμᾶς ἐκ τῆς ἀρχαίας 'Εκκλησίας καὶ πρέπει νὰ διατηρηθῇ ἐν τῇ 'Εκκλησίᾳ.~~

ς) ~~Ἡ τέλεσις τῆς Θείας Εὐχαριστίας ἐν τῇ 'Εκκλησίᾳ (ὡς ἱερὰ μυσταγωγία) δὲν εἶναι μὲν διηνεκῆς ἐπανάληψις ἢ ἀνανέωσις τῆς ἐξιλιασθηρίου~~

θυσίας, ἣν ὁ Χριστὸς ἐφ' ἅπαξ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ προσήνεγκεν, ἀλλ' ὁ τῆς θυσίας χαρακτήρ αὐτῆς συνίσταται ἐν τούτῳ, ὅτι εἶναι ἡ διηνεκῆς αὐτῆς ἀνάμνησις καὶ ἐπὶ γῆς παράστασις καὶ παρουσία ἐκείνης τῆς μιᾶς προσφορᾶς τοῦ Χριστοῦ διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ἀπολυτρωθείσης ἀνθρωπότητος, ἣτις, κατὰ τὴν πρὸς Ἑβραίους θ' 11, 12, διηνεκῶς προσφέρεται ἐν τῷ οὐρανῷ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, ἐμφανιζομένου νῦν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν (Ἑβρ. θ' 24). Ἐνῶ δὲ οὗτος εἶναι ὁ χαρακτήρ τῆς Εὐχαριστίας, ὡς πρὸς τὴν θυσίαν τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἅμα ἡγιασμένοις δεῖπνος, ἐν ᾧ οἱ τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ μεταλαμβάνοντες πιστοὶ ἔχουσι κοινωνίαν πρὸς ἀλλήλους (Α' Κορ. 10,17).

Μετὰ τὴν ἐπιψήφισιν καὶ τῆς ὡς ἄνω περὶ Θείας Εὐχαριστίας, ἐν σχέσει πρὸς τὸ θέμα τῆς μεταλήψεως τῶν ἀχράντων μυστηρίων ὑπ' ἀμφοτέρα τὰ εἶδη θέσεως, ὁ Πρόεδρος Döllinger ἐδήλωσεν, ὅτι καίτοι οἱ Παλαιοκαθολικοὶ παραδέχονται κατ' ἀρχὴν ὡς ὀρθοτέραν τὴν ἐν προκειμένῳ κρατοῦσαν πράξιν τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, δὲν δύνανται ὅμως νὰ προσδιορίσωσι τὸν χρόνον, καθ' ὃν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἰσαγάγῃσι κανονικῶς τὴν χρῆσιν τούτων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτῶν.

Οὕτως ἔχουσιν, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, τὰ κατὰ τὸ πρῶτον ἐν Βόννη (1874) Συνέδριον τῶν Παλαιοκαθολικῶν, οὔτινος αἱ ἐργασίαι καὶ τὰ πορίσματα, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐξ ὧν ἀνελύθησαν ἀνωτέρω, ἐμφανίζουσι ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἡμετέραν κατὰ Ἀνατολὰς Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

Εἰς τὸ δευτέρον Συνέδριον Βόννης (1875) παρέστησαν ἐκ μὲν τῶν Παλαιοκαθολικῶν ὁ Ἐπίσκοπος Reinkens, ὁ σύμβουλος τοῦ Γερμαν. Κράτους καὶ Καθηγητῆς τῆς Θεολογίας ἐν Μονάχῳ Döllinger, οἱ ἐν Βόννη Καθηγηταὶ τῆς Θεολογίας Langen, Menzel καὶ Reusch, ὁ ἐν Βόννη Καθηγητῆς τῆς Φιλοσοφίας Knodt, ὁ ἐν Giezzen Καθηγητῆς τῆς Φιλοσοφίας Lütterbeck, ὁ ἐν Βέρνη Καθηγητῆς τῆς Θεολογίας Herzog καὶ ἱκανοὶ ἄλλοι Κληρικοὶ καὶ Λαϊκοί. Ἐκ τῶν Ἀγγλων ὁ Ἐπίσκοπος Γιβραλτάρ Sandford, ὁ Πρωτοπρεσβύτερος τοῦ Chester Howson, ὁ ἐφημέριος τοῦ Ἁγίου Παύλου Liddon, ὁ ἐφημέριος Meyrick καὶ πλεῖστοι ἄλλοι Κληρικοὶ πρὸ πάντων. Ἐν τῶν Ἀμερικανῶν ὁ ἐφημέριος Langdon, Διδάκτωρ τῆς Θεολογίας, ὁ ἐφημέριος Potter, γραμματεὺς τῆς Συνόδου τῶν Ἐπισκόπων, ὁ ἐφημέριος Perry, ὁ ἐφημέριος τῆς ἐν Ρώμῃ Ἀμερικανικῆς Ἐκκλησίας Hoyin, ὁ Καθηγητῆς τῆς Θεολογίας ἐν Νέα Ἰόρκῃ Schaft καὶ ἱκανοὶ ἄλλοι Κληρικοὶ κυρίως. Ἐκ τῶν Ὀρθοδόξων ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σύρου καὶ Τήνου Ἀλέξανδρος Λυκοῦργος, ὁ Ἐπίσκοπος Ἀργησοῦ Γεννάδιος καὶ Μελχισεδὲκ Ἐπίσκοπος τοῦ κάτω Δουναβέως ἐκ Ρουμανίας, οἱ Ἀρχιμανδρῖται τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου Φιλόθεος Βρυέννιος καὶ Ἰ. Ἀναστασιάδης, ὁ Πρωτοπρεσβύτερος Ἰωάννης Yanissef, Πρύτασις τῆς Ἀκαδημίας Πετροπούλεως, ὁ Ἀρχι-

μανδρίτης Σάββας, ἐκ Σερβίας, Ν.Μ. Δαμαλάς, Καθηγητῆς τῆς Θεολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, Ζῆκος Ρώσης, Καθηγητῆς τῆς Θεολογίας ἐν τῇ Ριζαρείῳ Σχολῇ καὶ Ὑφηγητῆς τότε ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, Ν. Μίλας, Καθηγητῆς ἐν Ζάρα τῆς Δαλματίας, Ossinin, Καθηγητῆς τῆς Θεολογίας ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Πετρούπολεως, Overbek, Διδάκτωρ καὶ Καθηγητῆς ἐν Ἀγγλία, Ἀλέξανδρος Κιρενθ, γραμματεὺς τοῦ συλλόγου τῶν φίλων τοῦ πνευματικοῦ φωτισμοῦ ἐν Πετρούπολει, Δημήτριος Μαρούλης, Διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας, Ἀθανάσιος Εὐταξίας, τελειόφοιτος τῆς Θεολογίας καὶ ἄλλοι Κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, ὡς καὶ Διαμαρτυρόμενοί τινες Ἱερεῖς ἐκ Γερμανίας καὶ Παρισίων.

Ὡς ἡμέρα ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου εἶχεν ὀρισθῆ κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ 4/16 Αὐγούστου, εἶτα δὲ ἡ 31η Ἰουλίου (12 Αὐγούστου). Ἐπειδὴ ὅμως οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν Ὁρθόδοξων Ἀντιπροσώπων ἔφθασαν εἰς Βόννην πρὸ τῆς ἡμέρας ταύτης, συνῆλθον τῇ 29η Ἰουλίου (10 Αὐγούστου) ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἐπισκόπου τῶν Παλαιοκαθολικῶν, ἵνα προκαταρκτικῶς συσκεφῶσι μετ' αὐτῶν. Ἐν τῇ προκαταρκτικῇ ταύτῃ Συσκέψει, πρὸς τοῖς ἄλλοις, συνεφωνήθη ὅπως τὴν ἐπομένην οἱ Ὁρθόδοξοι ἐκθέσωσι τὰς περὶ δόγματος, θεολογικῆς γνώμης καὶ αἰρέσεως ἀπόψεις αὐτῶν.

Κατὰ τὴν συγκληθεῖσαν τὴν ἐπαύριον, 30ην Ἰουλίου (11ην Αὐγούστου) συνεδρίαν, ὁ Καθηγητῆς Ossinin ἀνεκοίνωσε τὰς πρότερον ὑπὸ τῶν Ὁρθόδοξων συζητηθείσας καὶ ἐγκριθείσας ἐπτὰ θέσεις, αἵτινες ἐν περιλήψει ἔχουσιν ὡς ἀκολούθως:

1) Ἐν πάσαις ταῖς περὶ ἐνώσεως ἀποπειραῖς καὶ διαπραγματεῦσεσι μετὰ τῶν μελῶν τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, τότε μόνον ὑπάρχει ἐλπίς ἐπιτυχίας πρακτικοῦ τινος ἀποτελέσματος, ὅταν ἀμφότερα τὰ μέρη προθύμως ἀποδέχωνται νὰ σταθῶσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς ἀρχαίας ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας. Διὸ ἡ προπαρασκευὴ δογματικῆς ἐκκλησιαστικῆς συνεννοήσεως μεταξὺ ἀμφοτέρων τῶν ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν εἶναι δυνατὴ μόνον ἐν ἣ περιπτώσει ἀμφότερα τὰ μέρη ὡς βάσιν ἢ κριτήριον τοῦ συστήματος τῆς δι' ἅπαντα τὸν Χριστιανικὸν κόσμον ὑποχρεωτικῆς διδασκαλίας ἀναγνωρίσωσι τὴν αὐθεντίαν καὶ τὴν παράδοσιν τῆς ἀρχαίας ἐκσυμμενικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἀποφῆς αὕτη κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν διαχωριζουσῶν τὰς Ἐκκλησίας διαφορῶν διὰ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ἀνατολικῶν κοινοτήτων εἶναι τοσούτω φυσικωτέρα, ὅσω ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία διὰ τοῦτο ἀποκαλεῖ ἑαυτὴν Ὁρθόδοξον, ὅτι ὅλον τὸ σύστημα τῆς ἑαυτῆς διδασκαλίας θεωρεῖ ἀποτελεσμένον διὰ τῶν ὄρων τῶν ἐπτὰ ἀρχαίων Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ διὰ τῆς συμφωνούσης πρὸς αὐτοὺς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιαστικῶν πατέρων, τὴν δὲ διδασκαλίαν τούτων θεωρεῖ ἕσαει ἄθικτον. Διὸ, ἐὰν κατὰ τοὺς μεταγενεσιτέρους χρόνους, κατὰ τὴν ἐποχὴν τὴν μετὰ τὸν χειρισμὸν τῶν Ἐκκλησιῶν, συμβῇ εἴτε ἐν τῇ νέᾳ θεολογικῇ φιλολογίᾳ τῆς Ἀνατολῆς,

εἶτε παρὰ τοῖς σχυλαστικοῖς τῆς Δύσεως, νὰ εὐρωμέν τι, ἕπερ εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῆ ὡς περαιτέρω ἀνάπτυξις καὶ ἐρμηνεῖα τῆς ἀρχαίας καὶ ὑπὸ πάντων ἀνεγνωρισμένης διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας, τὴν μεταγενεστέραν ταύτην διδασκαλίαν, καίπερ οὐκ ὀφείλοντες νὰ ἀγνοῶμεν, δὲν ὀφείλομεν ἡμῶς καὶ νὰ θεωρῶμεν, ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν γενικῶς ὑποχρεωτικὴν, ὑφ' ἣν τυγχάνει γενικῶς ὑποχρεωτικὴ ἡ διδασκαλία ἡ ἀποδεκτὴ γενομένη καὶ ἐπικυρωθεῖσα ὑπὸ τῆς ἀρχαίας ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας.

2) Ἰστάμενοι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς ἀρχαίας ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας, οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς πρὸς ἔνωσιν ἀποπείρας τῆς ἐπιχειρουμένης ὑπὸ ἀληθῶς Χριστιανικῆν ἔννοιαν ὀφείλουσι νὰ θεωρήσωσιν ὡς γενικῶς ὑποχρεωτικὰς μόνον ἐκεῖνας τὰς παραδόσεις, ἕσαι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ εἶχον δογματικὴν σημασίαν καὶ κῦρος, οὐχὶ δὲ τὰς ἀτομικὰς καὶ συχνάκις πρὸς ἀλλήλας ἀντιφασκούσας γνώμας ἐκεῖνας, αἵτινες δὲν ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ τῆς ἀλαθῆτου ἐν τῇ οἰκουμενικότητι αὐτῆς Ἐκκλησίας, διὸ καὶ ὀφείλουσι νὰ θεωρῶνται μόνον ὡς ἔκφρασις λίαν παραγωγοῦ ἐνίοτε θεωρίας, οὐχὶ δὲ ὡς ἀποκεκαλυμμένη διδασκαλία. *In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas.*

3) Ἐν πάσαις ταῖς πρὸς ἔνωσιν προσπαθείαις, γινομέναις ἐν πνεύματι χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ ἀληθείας, ὡς δόγματα, καὶ ἐπομένως ὡς ἀπαραίτητος ἕρος πρὸς ἔνωσιν, δεόν νὰ θεωρῶνται μόνον τὰ ἄρθρα ἐκεῖνα τῆς διδασκαλίας, ἅπερ κατὰ τὴν προέλευσιν καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ἐρείδονται ἐπὶ τῆς θείας ἀποκαλύψεως, διὸ καὶ ἡ α) ἐξεφράσθησαν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ κατὰ τρόπον σαφῆ, οὐδεμίαν ἐπιδεχόμενον αὐθαίρετον ἐρμηνείαν, ἡ β) ἐπεκυρώθησαν ἢ καθωρίσθησαν ὑπὸ Οἰκουμενικῆς τινος Συνόδου, ἡ γ) διὰ τῆς ὁμοφώνου μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας προσεκτῆσαντο ὑποχρεωτικὴν δύναμιν ὡς ἀλήθεια προερχομένη ἐκ τῆς θείας ἀποκαλύψεως καὶ ἐπομένως κατὰ τὴν παράδοσιν ὑφισταμένη ἐν τῇ συνειδήσει τῆς καθόλου Ἐκκλησίας. *Quod semper, quod ubique, quod ab omnibus creditum est hoc est Catholicum.*

4) Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ δόγματα, ὡς αἵρεσις ἢ ἑτεροδοξία θεωρητέον πᾶν ὅ,τι: α) λογικῶς (κατὰ τὸ περιεχόμενον) ἀντιφάσκει πρὸς τὴν δογματικὴν διδασκαλίαν ἢ β) ἀντιπικιεῖται δογματικῆς σημασίας, ἣν προδήλως δὲν ἔχει.

5) Πᾶν ὅ,τι δὲν ἀνάγεται οὔτε εἰς τὴν σφαῖραν τῶν δογμάτων οὔτε εἰς τὰς αἵρέσεις, δύναται, χωρὶς νὰ παραβλάπτῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν νὰ ὑφίσταται ἀπλῶς ὡς ἐλευθέρα θεολογικὴ γνώμη ἢ ὡς ὑπόθεσις τῆς δεῖνος ἢ τῆς δεῖνος σχολῆς.

6) Αἱ μαρτυρίαι τῶν πατέρων, ἐν σχέσει πρὸς τὰ διαφιλονεικούμενα δογματικὰ ζητήματα, δεόν νὰ ἐρμηνεύωνται ἐν ᾧ πνεύματι ἐγράφησαν, καὶ

δύνανται νὰ ἐννοηθῶσιν ὀρθῶς μόνον ἐν συναφείᾳ πρὸς τὰς ἱστορικὰς σχέσεις τῆς ἐποχῆς.

7) Ἡ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἀγίου Πνεύματος δογματικὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας ἀνήκει εἰς τὰ μυστηριωδέστερα καὶ πάντων ἥμιστα προσιτὰ εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν ἀντικείμενα τῆς θείας ἀποκαλύψεως. Διὸ καὶ ἐξεταζομένη ἐξ ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως δὲν δύναται νὰ ἐπικυρωθῇ ἢ ἀναπτυχθῇ διὰ φιλοσοφικῆς ἀναλύσεως.

Ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω θέσεων ὁ Ossinin ἔδωκεν ἐν συνεχείᾳ ἐξηγήσεις. Καὶ ὡς παράδειγμα, ἐπὶ τοῦ β' μέρους τῆς 4ης θέσεως ἐπήγαγε τὸ περὶ τῆς ἀσπίλου συλλήψεως τῆς Παρθένου δόγμα, ἀπαντῶν δ' εἰς σχετικὴν παρατήρησιν τοῦ Ἐπισκόπου Reinkens ἐδήλωσε συναφῶς, ὅτι μόνον ἐὰν δοξασιὰ τις θέλει οἰκειοποιηθῇ ἄξιαν δόγματος, ἣν προδήλως δὲν ἔχει, θεωρεῖται ὡς αἰρετικὴ, ἄλλως δὲν εἶναι τοιαύτη. Προκληθεὶς εἶτα καὶ ὑπὸ τοῦ Knoodt παρετήρησεν ἐν σχέσει πρὸς τὴν 7ην θέσιν, ὅτι ἡ φιλοσοφικὴ ἀνάλυσις δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πηγὴ τοῦ δόγματος. Κατὰ πάντα δὲ τὰ λοιπὰ αἱ παρὰ τοῦ Ossinin ἀνακοινωθεῖσαι θέσεις τῶν Ὁρθοδόξων ἐγένοντο ἄνευ ἀντιλογίας δεκταί.

Ἀκολούθως οἱ Παλαιοκαθολικοὶ παρακληθέντες ὑπὸ τοῦ Ossini ὅπως ἐκφέρωσι τὴν περὶ τοῦ κύρους τῶν ἐπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων γνώμην αὐτῶν, ἐδήλωσαν διὰ τοῦ Döllinger καὶ τοῦ Reinkens, ὅτι μόνον αἱ Σύνοδοι τῆς ἀρχαίας ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας ἔχουσιν οἰκουμενικὸν χαρακτῆρα, οὐχὶ δὲ καὶ αἱ μετὰ ταῦτα ἐν τῇ Δύσει συγκροτηθεῖσαι καὶ ὅτι ὡς ἄφ' ἑαυτοῦ ἐννοεῖται, πρόκειται περὶ δογματικῶν ἕρων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Μετὰ ταῦτα ὁ Döllinger ἔθιξε τρία σημαντικὰ σημεῖα, ἐφ' ὧν οἱ Παλαιοκαθολικοὶ θὰ ἠδύναντο, ἄνευ συζητήσεως, νὰ συμφωνήσωσι, δηλώσας τὰ ἐξῆς: α) Συμφωνοῦμεν εἰς τὴν παραδοχὴν τῶν δογματικῶν ἀποφάσεων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, β) Δυνάμεθα νὰ ὑπογράψωμεν πᾶσαν θέσιν ἐκ τῆς περὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος διδασκαλίας Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ὅστις θεωρεῖται θεολόγος ἰδίως τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, γ) Δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν πᾶν ὅ,τι περὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος διδάσκουσιν αἱ μετὰ τὸν χωρισμὸν τῶν Ἐκκλησιῶν ὑπὸ τινων Ἱεραρχῶν ἢ τοπικῶν Συνόδων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας διατυπωθεῖσαι Ὁμολογίαι τῆς πίστεως καὶ μάλιστα ἡ γενικῶς ἀναγνωριζομένη Ὁρθόδοξος Ὁμολογία Πέτρου τοῦ Μογίλα (Confessio Orthodoxa), ἧς δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὡς ἁπλὴν καθ' ἑαυτὴν τὴν πρότασιν, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς, καθ' ὅσον προστίθεται «ἐφ' ὅσον ὁ Πατὴρ ἐστὶν ἀρχὴ καὶ πηγὴ τῆς Θεότητος».

Ἐνεῦθεν ἤρξαντο, συνεχισθεῖσαι ἐν Ἐπιτροπαῖς καὶ ἐν ὀλομελείᾳ καλύψασαι δ' ὅλον τὸν χρόνον τῶν ἐργασιῶν τῶν ἐνέα συνελεύσεων τοῦ Συνεδρίου, μακρὰ καὶ λίαν ἐνδιαφέρουσαι συζητήσεις ἐπὶ τῆς οὐσίας, ἐπὶ τῆς

δογματικῆς πλευρᾶς τοῦ ζητήματος τῆς ἐν τῷ Συμβόλῳ τῆς Πίστεως πρόσθης («καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ») (Filioque), οὗτινος τὸ τυπικὸν μέρος, ὡς γνωστὸν, ἐλύθη κατὰ τὸ Α' ἐν Βόννη Συνέδριον τοῦ 1894, θεωρηθείσης ὡς ἀντικανονικῆς καὶ ἐκνόμου τῆς γενομένης εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως προσθήκης.

Τὰ πορίσματα τῶν συζητήσεων τούτων ἀπεκρυσταλώθησαν κατὰ τὸ πρῶτον μὲν αὐτῶν στάδιον εἰς συμφωνίαν ἐπὶ τῶν ἐξῆς τεσσάρων γενικῶν θέσεων:

α) Συμφωνοῦμεν ἐν τῇ ἀποδοχῇ τῶν Οἰκουμενικῶν Συμβόλων καὶ τῶν περὶ πίστεως ἀποφάσεων τῆς ἀρχαίας ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας.

β) Συμφωνοῦμεν ἐν τῇ ἀναγνωρίσει, ὅτι ἡ προσθήκη («καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ») δὲν ἐγένετο κατὰ ἐκκλησιαστικὸν κανονικὸν τρόπον.

γ) Ὁμολογοῦμεν ἅπαντες τὴν περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διδασκαλίαν, ὡς αὕτη διδάσκεται ὑπὸ τῶν Πατέρων τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας.

δ) Ἀπορρίπτομεν πᾶσαν δόξαν καὶ πᾶσαν φρᾶσιν, ἐν ἧ περιέχεται ἡ παραδοχὴ δύο ἀρχῶν ἢ αἰτίων ἐν τῇ Τριάδι.

Κατὰ τὸ δεύτερον δ' αὐτῶν στάδιον, τὰ πορίσματα ἀπεκρυσταλώθησαν καὶ αὐθις εἰς συμφωνίαν, διαλαμβάνουσαν ἐξ θέσεις ἐκ τῆς περὶ Ἁγίου Πνεύματος διδασκαλίας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ἔχουσαν ὡς ἀκολούθως:

α' Ἀποδεχόμεθα τὴν περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διδασκαλίαν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ὡς αὕτη διατυπύεται ἐν ταῖς ἐπομέναις παραγράφοις καὶ κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς διδασκαλίας τῆς ἀρχαίας ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας.

1) Τὸ Ἁγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς, ὡς τῆς ἀρχῆς, αἰτίας καὶ πηγῆς τῆς θεότητος (περὶ ὁρθῆς γνώμης, 1 κατὰ Μάρκ. 4).

2) Τὸ Ἁγιον Πνεῦμα δὲν ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Υἱοῦ, διότι ἐν τῇ θεότητι ὑπάρχει μόνον μία ἀρχή, μία αἰτία, ἐξ ἧς, προέρχεται πᾶν ὅ,τι ἐν τῇ θεότητι ὑπάρχει (περὶ Ὁρθοδόξου πίστεως 1, 8 «ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ πνεῦμα οὐ λέγομεν πνεῦμα δὲ υἱοῦ ὀνομάζομεν»).

3) Τὸ Ἁγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ (περὶ Ὁρθοδ. πίστεως, 1,12), «τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκφαντορικῆ τοῦ κρυφίου τῆς θεότητος δύναμις τοῦ Πατρὸς, ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ ἐκπορευομένη» καὶ αὐτόθι «Υἱοῦ δὲ πνεῦμα οὐχ ἐξ Αὐτοῦ ἀλλ' ὡς δι' Αὐτοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευομένου» καὶ Ὁμιλία εἰς Μ. Σάββ. «τοῦτ' ἡμῖν ἔστι τὸ λατρουόμενον... Πνεῦμα Ἁγιον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὡς ἐξ αὐτοῦ ἐκπορευόμενον, ἕπερ καὶ τοῦ Υἱοῦ λέγεται, ὡς δι' αὐτοῦ φανερούμενον καὶ τῇ κτίσει μεταδιδόμενον, ἀλλ' οὐκ ἐξ αὐτοῦ ἔχον τὴν ὑπαρξιν», καὶ Μανιχ. 5, «διὰ τοῦ λόγου αὐτοῦ ἐξ αὐτοῦ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐκπορευόμενον» καὶ περὶ τοῦ τρισαγίου ὕμνου 28 («πνεῦμα τὸ Ἁγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου προϊόν»).

4) Τὸ Ἁγιον Πνεῦμα εἶναι εἰκὼν τοῦ Υἱοῦ τῆς εἰκόνης τοῦ Πατρὸς

(περὶ Ὁρθοδ. Πίστεως 1,13) «εἰκῶν τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα»), ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ ἐν Υἱῷ ἀναπαυόμενον ὡς ἐκφαντικὴ δύναμις αὐτοῦ (περὶ Ὁρθοδ. Πίστεως 1,7, «τοῦ Πατρὸς προερχομένην καὶ ἐν τῷ Λόγῳ ἀναπαυομένην καὶ αὐτοῦ οὖσαν ἐκφαντικὴν δύναμιν») καὶ αὐτόθι 1,12 «Πατὴρ... διὰ λόγου προβολεὺς ἐκφαντορικοῦ πνεύματος».

5) Τὸ «Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ἐνυπόστατον ἐκπόρευμα καὶ πρόβλημα ἐκ Πατρὸς μὲν, Υἱοῦ δὲ καὶ μὴ ἐξ Υἱοῦ, πνεῦμα στόματος Θεοῦ Λόγου ἐξαγγελτικὸν (περὶ Τρισαγίου Ὕμνου κεφ. 28).

6) Τὸ «Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι μέσον τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ συνάπτεται διὰ τοῦ Υἱοῦ μετὰ τοῦ Πατρὸς (περὶ Ὁρθ. Πίστεως), 1, 13 (μέσον τοῦ ἀγεννήτου καὶ γεννητοῦ καὶ δι' Υἱοῦ τῷ Πατρὶ συναπτόμενον)».

Ὁ Döllinger ἀναγέλλων ἐνώπιον τῆς ὀγδόης Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ Συνεδρίου τὸ αἰσίον ἀποτέλεσμα τῶν διαπραγματεύσεων διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῆς ὡς ἄνω συμφωνίας, ἐδήλωσεν ὅτι αἱ ἐξ αὐτῆς θέσεις διευτώθησαν σκοπίμως ἐν λέξεσι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, διότι ὁ Πατὴρ οὗτος ἰστάμενος εἰς τὸ τέλος τῆς ὅλης σειρᾶς τῆς παραδόσεως τῶν Πατέρων ἀνεκεφαλαίωσε τὴν περὶ Τριάδος, ἐνανθρωπήσεως κ.τ.λ. διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας καὶ τὸ πόρισμα τῆς θεολογικῆς ἀναπτύξεως μέχρι καὶ τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου τοῦ 680, καταρτίσας τὸ πρῶτον τέλειον ἐγχειρίδιον τῆς θεολογίας τῶν Πατέρων καὶ ἰδίως τῶν Ἑλλήνων Πατέρων, ἐτόνισεν ὅτι διὰ τῆς ἐπελθούσης συμφωνίας τὸ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ζήτημα εἶναι ἐξηγητημένον καὶ ὅτι οὐδεμία πλέον ἐν τούτῳ δογματικῇ ἀντιθέσις ὑπάρχει, ἠύχθη δὲ ἐν τέλει ὅπως ἡ συμφωνία αὕτη γένηται ἀπαδεκτὴ καὶ ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τῆς Ἀνατολῆς ἐν πνεύματι εἰρήνης καὶ διακρίσεως μεταξὺ δόγματος καὶ θεολογικῆς γνώμης.

Μετὰ ταῦτα ὠμίλησεν ἐπὶ δύο ἄλλων ζητημάτων, ἧτοι περὶ τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν καὶ περὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς διδασκαλίας περὶ καθαρτηρίου πυρός. Καὶ ἐν σχέσει μὲν πρὸς τὸ πρῶτον θέμα, ἀνασκευάζων ἔνστασις καθ' ἣν αἱ Ἀγγλικανικαὶ χειροτονίαι δὲν ἔχουσι κύρος, διότι ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία δὲν ἀναγνωρίζει τὸν μυστηριώδη χαρακτήρα τῆς ἱερωσύνης, ὑπεστήριξεν, ὅτι καίτοι κατ' ὄνομα ἡ ἱερωσύνη δὲν καταριθμεῖται εἰς τὰ μυστήρια ἐν τοῖς Συμβολικοῖς καὶ λειτουργικοῖς βιβλίοις τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, πράγματι ὅμως ἀναγνωρίζεται, διὰ τῆς ἀποδοχῆς ὅτι διὰ τῆς χειροτονίας μεταδίδεται χάρις τις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον ζήτημα ὑπεστήριξεν, ὅτι ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ διδασκαλία ἀντίκειται εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας περὶ μέσης καταστάσεως τῶν ψυχῶν μετὰ θάνατον καὶ ὅτι εὐχαὶ τῶν ζώντων ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων, ὡς ἔκφρασις τῆς ἀκοινωνίας τῶν Ἁγίων, εἶναι ἀφέλιμοι καὶ ὅτι οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ὀφείλουσι νὰ καθαρίσωσι τὴν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα εἰσαχθεῖσαν

διδασκαλίαν περί καθαρτηρίου πυρός και περί αφέσεων, αποδεχόμενοι τὴν ἀρχαίαν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, ἧς ἔχεται καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία.

Ἐκ τῶν ὡς ἄνω, περί τῶν ἐργασιῶν τοῦ δευτέρου ἐν Βόννη καὶ ἐν ἔτει 1895 συνελθόντος Συνεδρίου, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, ἀναλυθέντων καταφαίνεται ἀναμφιβόλως ἡ ἰδιαίτερα σημασία καὶ σπουδαιότης τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν.

Διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῆς περί Ἁγίου Πνεύματος διδασκαλίας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, τῆς διατυπωθείσης εἰς τὰς ἐξ ἑσείεις τῆς ἐγκριθείσης Συμφωνίας, ἐσημείωσε πάντως ἀναμφισβήτητον σημαντικὴν πρόοδον, ἐὰν δὲν ἐλύθη πλήρως τὸ ἐν τῷ ἐν Βόννη πρώτῳ Συνεδρίῳ τοῦ 1874 ἐκκρεμὲς ἀφθὲν ζήτημα περί οἰασδήποτε ἀληθοῦς διδασκαλίας ἐκφραζομένης ἐν τῇ προσθήκῃ («καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ»). Οὕτως ἐν τῇ δευτέρᾳ ἑσείει τῆς Συμφωνίας ἀπορρίπτεται ρητῶς ἡ περί ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ («ἐκ τοῦ Υἱοῦ») διδασκαλία καὶ διδάσκεται, ὅτι ἐν τῇ θεότητι ὑπάρχει μιὰ ἀρχὴ ἢ αἰτία, ἧτις κατὰ τὴν πρώτην ἑσείιν εἶναι ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα. Ἀντὶ δὲ τῆς διδασκαλίας περί ἐκπορεύσεως τοῦ Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, τὸ Συνέδριον διὰ τῆς Συμφωνίας, ἀπεδέξατο τὴν παρά τισι τῶν Πατέρων καὶ ἰδίως παρά τῷ Δαμασκηνῷ ἀπαντῶσαν διδασκαλίαν περί ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος «δι' Υἱοῦ».

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν σχετικῶν συζητήσεων, ὅτι οἱ τε Παλαιοκαθολικοὶ καὶ Ἀγγλικανοί, λέγοντες μετὰ τοῦ Ἱ. Δαμασκηνοῦ, ὅτι δι' Υἱοῦ ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα, δὲν θεωροῦσι μὲν τὸ Ἁγιον Πνεῦμα ἔχον ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὴν ὑπαρξιν, θεωροῦσιν ὅμως αὐτὸ ἔχον ταύτην διὰ τοῦ Υἱοῦ ὡς ἐμμέσου αἰτίας. Ὅπως δηλαδὴ ὁ κόσμος ἐδημιουργήθη ἐκ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Υἱοῦ, Ὅστις εἶναι ἡ ὀργανικὴ τοῦ κόσμου αἰτία (causa instrumentalis), οὕτω καὶ τὸ Ἁγιον Πνεῦμα διὰ τοῦ Υἱοῦ ὡς ἐμμέσου ὀργανικῆς αἰτίας ἔλαβεν ὑπαρξιν. Ἐνῶ ἀντιθέτως οἱ Ὁρθόδοξοι Ἀνατολικοὶ ὑπεστήριξαν ἐν ταῖς συζητήσεσιν, ὅτι ὁ Υἱὸς οὐδεμίαν συμμετοχὴν, οὔτε ἄμεσον οὔτε ἔμμεσον, ἔχει εἰς τὴν πράξιν ἐκείνην τοῦ Θεοῦ Πατρός, δι' ἧς τὸ Ἁγιον Πνεῦμα λαμβάνει ὑπαρξιν, ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα εὐρίσκονται εἰς σχέσιν κοινῆς ἐκ τοῦ Πατρὸς προόδου καὶ κοινῆς ἐνεργείας, ὅτι εἶναι ἀπαραίτητος ἡ διάκρισις τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Πνεύματος, ἧτις ἐκφράζει τὴν εἰς τὸν Πατέρα μόνον ἀποδιδομένην αἰτίαν τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἐνεργείας τῆς προόδου ἢ ἐκλάμψεως αὐτοῦ, ἧτις ἐνεργεῖται διὰ τοῦ Υἱοῦ.

Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ καὶ οἱ ἐν τῷ Συνεδρίῳ παραστάντες Ἀγγλικανοὶ ἀναγνώρισαντες τὴν τοιαύτην διάκρισιν ὡς θεολογικὴν γνώμην τῶν Ὁρθόδοξων καὶ ἐμείναντες μᾶλλον εἰς τὴν γνώμην, ὅτι ὁ Υἱὸς μετέχει καὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Πνεύματος, μὴ διακρίναντες τὴν ὑπαρξιν ἀπὸ τῆς προόδου ἢ ἐκλάμψεως τοῦ Πνεύματος, ἠξίωσαν ἕνα καὶ οἱ Ὁρθόδοξοι ἀνέχωνται τὴν

τοιαύτην θεολογικὴν γνώμην αὐτῶν, ὅτι ὡς δόγμα πίστεως πρέπει νὰ θεωρηταί μόνον ἢ ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἀναγνωρισθεῖσα διδασκαλία, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς. Ἐντεῦθεν αὐστηρῶς κρίνοντες τὴν περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος Συμφωνίαν τοῦ Συνεδρίου, τινὲς τῶν Ὁρθοδόξων Θεολόγων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐχαρακτήρισαν ταύτην ὡς Concordia discors καὶ ὅτι διὰ ταύτης τὸ περὶ ἐκπορεύσεως ζήτημα οὐδὲν πρὸς λύσιν αὐτοῦ ἐσημείωσε βῆμα, ἄλλοι δὲ πάλιν ὡς σπουδαιοτάτην παραχώρησιν τῶν Παλαιοκαθολικῶν καὶ Ἀγγλικανῶν εἰς τὴν Ὁρθόδοξον ἄποψιν.

Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἀπὸ 1876 μέχρι τοῦ 1889 περίοδον, τὸ ζήτημα τῆς ἐνώσεως δὲν ἐτίθετο πλέον. Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἡσχαλοῦντο κυρίως περὶ τὴν ἐπίλυσιν τῶν ἐσωτερικῶν αὐτῶν προβλημάτων. Ἡ περίοδος αὕτη, ἐνῶ τυγχάνει ἰδιαίτερας σημασίας καὶ σπουδαιότητος διὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἐξέλιξιν τῶν Παλαιοκαθολικῶν, ἥμιστα δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἐμφανίζουσα ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν σχέσεων αὐτῶν πρὸς τοὺς Ὁρθοδόξους. Οὕτω φθάσαμεν εἰς τὴν 24ην Σεπτεμβρίου τοῦ 1889, ὅτε πρωτοβούλῃ ἐνεργείᾳ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Οὐτρέχτης Heykamp συνεκλήθη ἐν Οὐτρέχτῃ Συνέδριον, οὗτινος μετέσχον πέντε Ἐπίσκοποι, ἦτοι Οὐτρέχτης Heykamp, ὁ Haarlem Rinkel, ὁ Doventer Diependaal ὁ Βόννης Reinkens καὶ ὁ Βέρνης Herzog καὶ πολλοὶ θεολόγοι καὶ ἄλλοι ἀντιπρόσωποι τῶν Παλαιοκαθολικῶν Ἐκκλησιῶν Ὀλλανδίας, Γερμανίας καὶ Ἑλβετίας.

Τὸ Συνέδριον, οὗτινος προήδρευσεν ὁ πρεσβύτερος τὴν ἡλικίαν Ἀρχιεπίσκοπος Οὐτρέχτης Heykamp, ἀσχοληθὲν κυρίως περὶ τὸ θέμα τοῦ καθορισμοῦ τῶν δογματικῶν, κανονικῶν καὶ ὀργανικῶν βάσεων τῆς μεταξὺ τῶν Παλαιοκαθολικῶν Ἐκκλησιῶν Ἐνότητος, ἀπεφάσισεν ὁμοφώνως τὰ ἀκόλουθα, ὅπως:

1) Συσταθῆ Σύνοδος τῶν Ἐπισκόπων πρὸς ἀμοιβαίαν ἀνταλλαγὴν σκέψεων. Οὐδεμία Ἐκκλησία ὀφείλει ἢ δύναται νὰ ἔχη δικαιοδοσίαν ἐπὶ τῆς ἄλλης. Οὐδεὶς χειροτονεῖται εἰς Ἐπίσκοπον ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως πάντων τῶν Παλαιοκαθολικῶν Ἐπισκόπων καὶ ἄνευ ἀποδογῆς ἀπὸ μέρους τοῦ ὑποψηφίου τῆς «Δηλώσεως τῆς Οὐτρέχτης».

2) Συγκαλῆται κατὰ διετίαν διεθνὲς Παλαιοκαθολικὸν Συνέδριον, καὶ

3) Ἐκδοθῆ ἔγγραφον διαλαμβάνον τὰς δογματικὰς καὶ κανονικὰς ἀρχάς, πρὸς ἃς θὰ ᾧσι δεδασμευμένοι ἅπαντες οἱ Παλαιοκαθολικοὶ Ἐπίσκοποι καὶ Ἱερεῖς. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο, γνωστὸν ὡς «Δηλώσις τῆς Οὐτρέχτης» καὶ ἀποτελοῦν τὴν θεμελιώδη δογματικὴν βάσιν καὶ οἶονεὶ τὸ Συμβολικὸν κείμενον τοῦ Παλαιοκαθολικισμοῦ ἀπαρτίζεται ἐξ 8 ἄρθρων¹.

1. Ἴδε πλῆρες κείμενον ἐν τῷ Παραρτήματι ὑπὸ στοιχεῖον Α'.

Καὶ εἰς μὲν τὰ ἕξ πρῶτα ἀναλύονται αἱ θέσεις τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἔναντι α) τοῦ περιεχομένου τῆς πίστεως τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ὡς αὕτη διευτυπώθη ἐν τοῖς Οἰκουμενικοῖς Συμβόλοις, καὶ ἐν τοῖς γενικῶς ἀνεγνωρισμένοις δογματικοῖς ὅροις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας, τῆς πρώτης χιλιετηρίδος, β) τῶν ἀποφάνσεων τῆς Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ τοῦ 1870 περὶ τοῦ ἀλαθήτου καὶ τοῦ καθολικοῦ Ἐπισκοπάτου τοῦ Πάπα Ρώμης, γ) τῆς δηλώσεως τοῦ Πάπα Πίου τοῦ Θ' «περὶ ἀσπίλου συλλήψεως τῆς Θεοτόκου», δ) διαφόρων ἀποφάνσεων ἀπολυθειῶν κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης, οἵαι αἱ βοῦλαι Unigenitus, Auctorem fidei, ὁ Σύλλαβος τοῦ 1864 καὶ ἄλλαι, ε) τῶν ἀποφάνσεων τῆς ἐν Τριδέντῳ Συνόδου, καὶ ς) τοῦ Μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Τὰ δὲ δύο τελευταῖα, τὸ 7 καὶ τὸ 8, ἐκφράζουσι τὴν ἐλπίδα, ὅτι αἱ προσπάθειαι τῶν Θεολόγων ὅπως ἐπιτύχουσι τὴν συμφωνίαν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν διαφορὰς, ἐμφαινόμεναι οὐχὶ ἐν τῇ πολεμικῇ, ἀλλ' ἐν τῇ δικαίᾳ ἐξετάσει τῶν ὑπαρχουσῶν διαφορῶν ὡς ἀπαιτεῖ τοῦτο τὸ πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, θὰ στεφθῶσι ποτὲ ὑπὸ ἐπιτυχίας, καὶ ὅτι ἡ πιστὴ τήρησις τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ, ἀποσκορακίζομένης πάσης ὑπείσελθούσης ἐξ ἀνθρωπίνης αἰτίας πλάνης καὶ καταχρήσεως, ἀποτελεῖ τὸ ἄριστον ἐχέγγυον ἐπιτυχίας ἐν τῇ κατὰ τῆς ἀπιστίας καὶ θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας πάλῃ.

II— ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΜΕΤΑΞΥ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΡΟΤΤΕΡΔΑΜ.

Ἀφετηρία τῆς δευτέρας ταύτης περιόδου θεωρεῖται τὸ ἐν Λουκέρνη καὶ ἐν ἔτει 1892 συγκληθὲν δεύτερον διεθνὲς Παλαιοκαθολικὸν Συνέδριον, ἐν ᾧ ὑπεκινήθη πρακτικῶς καὶ ἐπισήμως τὸ πρῶτον, ἐκ μέρους τῶν Παλαιοκαθολικῶν, τὸ ζήτημα τῆς ἐνώσεως αὐτῶν μετὰ τῶν Ὁρθόδοξων. Τὸ Συνέδριον τοῦτο, ἐν ᾧ παρέστησαν καὶ 4 Ὁρθόδοξοι, τρεῖς ἐκ Ρωσσίας καὶ εἷς ἐξ Ἑλλάδος, προὐκάλεσεν ἐνθουσιωδῶς ἐνωτικὸν κλίμα, ἀλλ' ἐν ταύτῳ καὶ ποικίλας ἀντιδράσεις, συνετέλεσε δ' εἰς τὴν δημιουργίαν εὐρείας θεολογικῆς κινήσεως εἰς τὴν διεξαγωγὴν σπουδαίων θεολογικῶν συζητήσεων, ἃς καὶ δυνατόμεθα νὰ διακρίνωμεν εἰς ἐπισήμους καὶ ἀνεπισήμους. Καὶ τῶν ἐπισήμων μὲν θεολογικῶν συζητήσεων πρωταγωνισταὶ ὑπῆρξαν αἱ δύο Ἐπιτροπαὶ Πετρούπολεως καὶ Ρόττερδαμ, τῶν δ' ἀνεπισήμων μετέσχον οἱ διαπρεπέστεροι τότε Ὁρθόδοξοι καὶ Παλαιοκαθολικοὶ Θεολόγοι δι' ἐμπεριστατωμένων ἄρθρων καὶ μελετῶν εἰς τὰ ἐγκριτώτερα ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἀφορμὴ πρὸς καταρτισμὸν τῶν δύο Ἐπιτροπῶν καὶ ἑναρξιν τῶν ἐπισήμων συζητήσεων ὑπῆρξεν ἡ ἐν τῇ δευτέρᾳ συνεδρίᾳ τοῦ ἐν Λουκέρνη Συνε-

δρίου καὶ μετὰ τὴν γενομένην κατ' αὐτὸ ὑπὸ τοῦ ἐν Μονάχῳ ἀκαδημαϊκοῦ Καθηγητοῦ Johann Friedrich διάλεξιν ληφθεῖσα ἀπόφασις, καθ' ἣν ὠρίσθη «ἓνα παρακληθῶσιν οἱ ἐν τῷ Συνεδρίῳ παρόντες Παλαιοκαθολικοὶ Ἐπίσκοποι, (ἦτοι ὁ Ὁλλανδὸς Ἀρχιεπίσκοπος Οὐτρέχτης G. Gul, ὁ ἐν Βόννῃ Ἐπίσκοπος I. Reinkens καὶ ὁ ἐν Βέρνῃ Ἐπίσκοπος E. Herzog) ὅπως ἔλθωσιν ἐπισήμως εἰς σχέσεις πρὸς τὰς ἀρχὰς τῶν φίλων Ἐκκλησιῶν, ὑπὲρ ἐνώσεως μετ' αὐτῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διδασκαλίας τῆς ἀρχαίας ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας». Ἐκ τῶν φίλων τῷ Παλαιοκαθολικισμῷ Ἐκκλησιῶν, ὁ εἰρημένος Καθηγητὴς ὑπέδειξεν ἰδίᾳ τὴν Ὁρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, ὡς ἰσταμένην ἀκραδάντως ἐπὶ τῆς βάσεως τῶν ἀρχαίων Ἐκκλησιῶν, ἀποτεινόμενος δὲ πρὸς τοὺς παρισταμένους Ὁρθοδόξους ἐξέφρασε τὴν ἐλπίδα «ὅτι καὶ αὐτοὶ τὸ ἐφ' ἑαυτοῖς θὰ συνεργήσωσιν ὑπὲρ τῆς πραγματώσεως τῶν ἀγαθῶν προθέσεων τῶν Παλαιοκαθολικῶν». Ἀπαντῶν ἐξ ὀνόματος τῶν Ὁρθοδόξων ὁ Ρῶσσος Πρωτοπρεσβύτερος J. Yanissef, ἐδήλωσεν ὅτι ὡς ἐκ τῆς ἀνεπαρκοῦς εἰσέτι γνωριμίας Ὁρθοδόξων καὶ Παλαιοκαθολικῶν θὰ ἤτο πρόωρον νὰ ἔλθωσιν εἰς ἀμέσους ἐπισήμους σχέσεις, προέτεινε δ' ὅπως οἱ Παλαιοκαθολικοὶ Ἐπίσκοποι συνεννοηθῶσιν ἀνεπισήμως ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀνακοινοῦμενοι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν διαπραγματεύσεων τούτων εἰς τὸ προσεχὲς αὐτῶν Συνέδριον, ὅπερ, καθ' ἃ ἤδη προαπεφασίσθη, θὰ συνεκαλεῖτο ἐν Ρόττερδαμ καὶ ἐν ἔτει 1894. Τῆς προτάσεως ταύτης τοῦ Ρῶσσου Πρωτοπρεσβυτέρου γενομένης ἀποδεκτῆς συνεφωνήθη ὅπως εἰς μὲν τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Οὐτρέχτης ἀνακοινωθῶσι ἐκ Πετροπόλεως οἱ ὅροι ἢ ἀπαιτήσεις, διὰ τῆς παραδοχῆς τῶν ὁποίων οἱ Παλαιοκαθολικοὶ θὰ ἠδύναντο νὰ παρακαλέσωσιν ἐπισήμως τὴν Ἀγίαν Ρωσικὴν Σύνοδον ὅπως ἀποδέξῃται αὐτοὺς εἰς κανονικὴν κοινωνίαν μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Πρὸς προπαρασκευαστικὴν μελέτην τῶν ὄρων, οἵτινες θὰ ἐτίθεντο ὡς βάσις τῶν περὶ ἐνώσεως τῶν Παλαιοκαθολικῶν μετὰ τῶν Ὁρθοδόξων διαπραγματεύσεων, καθηρτίσθη διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 5038 καὶ ἡμερ. 15 Δεκεμβρίου 1892 Οὐκαζίου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας ἐν Πετροπόλει καὶ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Φιλλανδίας Ἀντωνίου Ἐπιτροπῆ, ἧτις καὶ περᾶσα τὸ ἔργον αὐτῆς περὶ τὰ τέλη τοῦ Μαΐου τοῦ 1893, ὑπέβαλε τὴν σχετικὴν αὐτῆς ἐκθεσιν τῇ Ἀγιωτάτῃ Συνόδῳ τῆς Ρωσσίας¹.

¹ Ἀναλύουσα ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτῆς ταύτῃ τὴν μορφωθεῖσαν περὶ Παλαιοκαθολικισμοῦ γνώμην αὐτῆς, ἡ Ἐπιτροπὴ κατέληγεν, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, εἰς τὰ ἀκόλουθα:

α) Διαπιστώσασα τὴν ἀνάγκην ὅπως καθορίσῃ τίνες δέον νὰ ἐννοηθῶ-

1. Ἴδε πλῆρες κείμενον ἐν τῷ Παραρτήματι ὑπὸ στοιχείῳ Β'.

σιν ὑπὸ τὸ ὄνομα Παλαιοκαθολικοί, δεδομένου ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπέδιδον εἰς ἑαυτοὺς πολλοὶ ἐκ τῶν Χριστιανῶν τῆς Δύσεως, μὴ συμφωνοῦντες πρὸς τοὺς λοιποὺς Παλαιοκαθολικούς, μήτε κατὰ τὰς Θεολογικὰς πεποιθήσεις, μήτε κατὰ τὰς τάσεις, ἀπεφαίνετο ὅτι ὑπὸ τοὺς Παλαιοκαθολικούς ἐννοεῖ μόνον τοὺς ἐν τῇ Δύσει Χριστιανούς τῶν τριῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ὀλλανδίας (Οὐτρέχτης), τῆς Γερμανίας καὶ Ἑλβετίας, τῶν ἀποτελουσῶν τὸ ποίμνιον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου G. Gul, καὶ τῶν Ἐπισκόπων J. Reinkens καὶ E. Herzog, καθ' ὅσον μόνον οἱ Παλαιοκαθολικοὶ οὗτοι κέκτηνται, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, ἐκκλησιαστικὸν ὄργανισμὸν, ὠρισμένην λειτουργίαν καὶ ἀνεγνωρισμένα δογματικὰ καὶ ἐν μέρει κανονικὰ βιβλία.

β) Ὡς βάσιν ἐν ταῖς περὶ τῶν Παλαιοκαθολικῶν κρίσεων αὐτῆς ἡ Ἐπιτροπὴ εἶχε σειρὰν ἐπισήμων ἐγγράφων, ἐν οἷς τὴν «Δήλωσιν τῆς Οὐτρέχτης» τοῦ 1889, τὰς Κατηχήσεις τῶν ἐν Ἑλβετίᾳ (Βέρνη 1889) Παλαιοκαθολικῶν, τὰ Πρακτικὰ τῶν Συνεδρίων τῆς Βόννης (1874 καὶ 1875) καὶ ἄλλα μᾶλλον βοηθητικῆς σημασίας κείμενα.

γ) Ἐνῶ ὑπεγράμμιζεν, ὅτι οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἀπὸ τοῦ 1874 σημαντικῶς προσήγγισαν πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, δὲν παρέλειπεν ἀφ' ἑτέρου, ὅπως τονίσῃ καὶ τὴν ἦν διεπίστωσεν ἐφ' ἰκανῶν σημείων ἀσάφειαν καὶ ἀσυμφωνίαν, οὕτως:

δ) ἐξεδήλου τὴν ἀντίθεσιν αὐτῆς πρὸς τὴν ἄποψιν τῶν Παλαιοκαθολικῶν, ὅτι ἡ περὶ Filioque διδασκαλία μὴ ἀποτελοῦσα δόγμα, εἶναι δυνατὸν νὰ ὑφίσταται ὡς ἐλευθέρα θεολογικὴ γνώμη, ἐζήτει δὲ παρ' αὐτῶν ὅπως διευκρινίσωσιν ἐὰν δέχωνται τὰς ἐξῆς θέσεις: 1) «ὅτι ὁ Πατὴρ αἰτία ἐστὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, τοῦ μὲν Υἱοῦ γεννητῶς, τοῦ δὲ Ἁγίου Πνεύματος ἐκπορευτῶς». «Ὅτι ὁ μὲν Πατὴρ γεννᾷ τὸν Υἱὸν καὶ προβάλλει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ὁ δὲ Υἱὸς γεννᾷται ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς. Καὶ οὕτω μίαν ἀρχὴν πιστεύουσι καὶ ἐν αἴτιον ἐπιγιγνώσκουσι τὸν Πατέρα, Υἱὸν καὶ Πνεῦματος». 2) Ἐν ταῖς θεολογικαῖς θεωρίαις ἀποφεύγομεν παντὸς εἶδους παραστάσεις καὶ ἐκφράσεις, δι' ὧν καὶ ἐλάχιστον ἔτι θὰ ἠδύναντο νὰ ὑπονοηθῶσιν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι δύο αἰτίαι, ἢ δύο ἀρχαί, ἔστω καὶ μὴ ταυτοσήμως ἐκλαμβανόμεναι, ὡς λ.χ. ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι δευτέρα ἀρχή, ἢ δευτέρα αἰτία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἢ ὅτι Πατὴρ καὶ Υἱὸς ἐννοοῦνται συνηνωμένοι εἰς μίαν ἀρχὴν πρὸς προβολὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ 4) Ἐπαφίμεν εἰς τὰς θεολογικὰς σκέψεις καὶ μελέτας τὴν ἀνάπτυξιν καὶ παρὰ τισιν ἁγίοις Πατράσι καὶ διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας ἀπαντώσης γνώμης περὶ ἐκλάμψεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διὰ τοῦ Υἱοῦ. (Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς δι' Υἱοῦ φανεροῦται ἢ πέφηγεν ἢ ἐκλάμπει ἢ ἐκπορεύεται) καὶ τὸν καθορισμὸν ἂν ἡ ἐκλαμψὶς αὕτη ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ ἀνενεκτέα εἰς τὴν χρονικὴν μόνον πέμψιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος

εις τὸν κόσμον πρὸς ζωογόνησιν τῶν κτισμάτων, ἢ καὶ εἰς τὴν αἰδιον ζωὴν τῆς Θεότητος.

ε) Ἀσάφειάν τινα διεπίστωσεν ἡ Ἐπιτροπὴ ἐν τῇ περὶ Θείας Εὐχαριστίας διδασκαλίᾳ τῶν Παλαιοκαθολικῶν, διὸ καὶ ἐζήτει παρ' αὐτῶν ὅπως διευκρινίσωσι πρὸς ἀποφυγὴν τίνων δογματικῶν ἢ πρακτικῶν παραπλανήσεων οἱ Παλαιοκαθολικοὶ Ἐπίσκοποι «ἐθεώρησαν καθήκον αὐτῶν» ὅπως ἐκφράσωσιν ἐν τῷ βῶ ἄρθρῳ τῆς «Δηλώσεως τῆς Οὐτρέχτης» τὴν πίστιν αὐτῶν ἐπὶ δογματικοῦ ἀντικειμένου, ὅπερ οὐδεμίαν διήγειρεν ἀντιλογία ἐκ τε Ὁρθοδόξου Καθολικῆς καὶ Ρωμαιοκαθολικῆς ἀπόψεως καὶ δὴ ὅπως ἐκφράσωσι τὴν πίστιν αὐτῶν οὐχὶ περὶ ὅλου τοῦ δόγματος τούτου (συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς περὶ μετουσιώσεως διδασκαλίας), ἀλλὰ μόνον περὶ ἐνὸς μέρους αὐτοῦ καὶ β) ὀρίσωσιν ἂν ὑπάρχῃ διαφορὰ τις μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν ἐν τῇ περὶ Θείας Εὐχαριστίας δογματικῇ διδασκαλίᾳ.

ς) Διεξεληθοῦσα τὰς «Κατηχήσεις» καὶ τὸ «Ἐγχειρίδιον» ἡ Ἐπιτροπὴ παρετήρησεν, ὅτι τὰ διδακτικὰ βιβλία τῶν Παλαιοκαθολικῶν οὐδὲν λέγουσι περὶ τῆς ἐργασίας τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τὰ οὐσιώδη σημεῖα τῶν Συνοδικῶν ὄρων περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Θεανθρώπου διατυποῦσιν οὐχὶ μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης σαφηνείας, παραλείπουσι δὲ σπουδαίας δογματικὰς λεπτομερείας οἷαι αἱ «ἐν δύο φύσεσι», «μία ὑπόστασις», «ἐν πρόσωπον», «δύο θελήσεις καὶ δύο ἐnergεῖαι», «Θεοτόκος». Διὰ τοῦτο ἡ Ἐπιτροπὴ ἐζήτει ὅπως οἱ Παλαιοκαθολικοὶ λάβωσι τὰ κατάλληλα μέτρα, ἵνα αἱ ἐπτὰ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι ἀναγνωρίζωνται ἐν αὐτοῖς μὴ κατ' ὄνομα μόνον καὶ ὅπως ἐν τοῖς ἐγχειρίδιοις τοῖς προωρισμένοις πρὸς διδασκαλίαν τῆς καθολικῆς πίστεως ἐν τοῖς ἀνωτέροις σχολείοις ἡ διδασκαλία τῆς ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας τῆς περιόδου τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἀναλύεται μετὰ τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῆς λεπτομερειῶν, οὕτως ὥστε καὶ διὰ τοὺς μεμορφωμένους ἐκ τῶν λαϊκῶν Παλαιοκαθολικῶν νὰ εἶναι ἀρκούντως σαφῆς ἡ διάκρισις τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῶν ἑτεροδόξων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν, αἵτινες ἐξέπεσον αὐτῆς καὶ δὲν διατελοῦσιν ἐν κοινῶνίᾳ πρὸς αὐτήν.

ζ) Ἐν σχέσει πρὸς τὸ θέμα τῆς κανονικότητος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Οὐτρέχτης, εἰς ἣν ἀνάγει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἡ Παλαιοκαθολικὴ Ἱεραρχία, ἡ Ἐπιτροπὴ παρετήρει ὅτι ἡ προέλευσις αὐτῆς δὲν ὑπῆρξε κανονικὴ, δεδομένου ὅτι ὁ Cornelius van Steenoven ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος ὑπὸ τοῦ Domenicus Maria Varlet, Ἐπισκόπου Βαβυλῶνος in partibus, ὅστις α) ἐλειπούργησε μόνος, β) ἐτέλεσε χειροτονίαν ἐν Ἱεραρχίᾳ μὴ ὑποκειμένη αὐτῷ ὡς Ἐπισκόπῳ Βαβυλῶνος, γ) κανονικῶς δὲν ἠδύνατο νὰ προβῇ εἰς χειροτονίαν, καθ' ὅσον δὲν εἶχε τὴν ἀπαιτουμένην κατὰ τὸ τότε Ρωμαιοκαθολικὸν Ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον, παπικὴν ἀδειαν (Mandatum Apostolicum) καὶ ἐπὶ πλεόν εἶχε κηρυχθῆ ἀργὸς καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους, ἀλλὰ καὶ διότι μὴ

ἔχων τὴν ἀπαιτουμένην ἄδειαν ἐτέλεσε τὸ μυστήριον τοῦ Χρίσματος (Confirmatio) ἐπὶ 64 σχισματικῶν τῆς Οὐτρέχτης.

Ἐχουσα ὅμως ἀφ' ἑτέρου ὑπ' ὄψει ἡ Ἐπιτροπή, ὅτι συνωδὰ τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησιαστικῇ πράξει, ἡ Ἐκκλησία, ὡς κοινωνία ζῶσα καὶ αὐτεξούσιος ἀνεγνώριζεν ἐαυτῇ τὸ δικαίωμα τοῦ κρίνειν καὶ ἀποφασίζειν περὶ τῶν μὴ κανονικῶς γενομένων χειροτονιῶν καὶ ἐφαρμόζειν μὲν πᾶσαν τὴν «ἀκρίβειαν καὶ ἀβεβαίους καὶ μηδὲν ἰσχυούσας», προσφέρεσθαι δὲ ἐπιεικῶς πρὸς ἄλλας ἐξ αὐτῶν, κατὰ τὸ γράμμα τῶν κανόνων ὁμοίως ἀντικανονικὰς καὶ κατ' ἀκολουθίαν μὴ πραγματικὰς δικαιοματικῶς λύουσα τὴν μὴ πραγματικότητα αὐτῶν καὶ κυροῦσα αὐτάς διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως, καὶ φρονοῦσα κατὰ ταῦτα, ὅτι καὶ περὶ τῶν Παλαιοκαθολικῶν προκειμένου τὸ τῆς ἀναγνωρίσεως ἢ μὴ τῆς Ἱεραρχίας αὐτῶν κανονικῆς ἡδύνατο νὰ λυθῇ μόνον ὑπὸ τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς, ἀπέφυγεν ὅπως ἐκφέρῃ ὀριστικὴν γνώμην, ὑποβαλοῦσα τὸ ζήτημα εἰς τὴν κρίσιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, καὶ

η) περὶ δὲ τῶν λοιπῶν κανονικῶν καὶ τυπικῶν διαφορῶν ἡ Ἐπιτροπή ἐφρόνει, ὅτι αὗται δὲν θὰ ἡδύναντο νὰ ἀποτελέσωσι κώλυμα πρὸς παραδοχὴν τῶν Παλαιοκαθολικῶν εἰς κοινωνίαν μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, διότι τὸ περὶ αὐτῶν ζήτημα ἐλύθη διὰ τῶν ἀκολουθῶν αὐθεντικῶν λόγων τῆς «Ἐπιτροπῆς τῶν Πατριαρχῶν Ἀνατολῆς περὶ τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως», «ἔσον δὲ περὶ τῶν λοιπῶν ἐθῶν καὶ τάσεων τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς διορθώσεως τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας καὶ λειτουργίας, εὐχερῆς καὶ ραδίᾳ ἐστὶ ἡ καὶ τούτων διόρθωσις, τῆς ἐνώσεως σὺν Θεῷ γενομένης. Ἐπειδὴ καὶ ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἱστορικῶν βιβλίων δῆλόν ἐστιν, ὅτι ἔθῃ μὲν καὶ τάξεις τινὲς παρηλλαγμένα ἦσαν τε καὶ εἰσὶν ἐν διαφόροις τόποις καὶ Ἐκκλησίαις, ἡ ἐνότης δὲ τῆς πίστεως καὶ ὁμοφροσύνη περὶ τὰ δόγματα σώζεται ἡ αὐτή».

Ἀντίγραφον τῆς ἐκθέσεως ταύτης τῆς Ἐπιτροπῆς Πετρουπόλεως κατὰ τὰ συμπεφωνημένα, ἀπεστάλη, κατὰ Μάιον τοῦ 1894, εἰς Ὀλλανδίαν, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Οὐτρέχτης, ὅστις καὶ ἀπήντησεν ἀμέσως, ὅτι «καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν λοιπῶν Παλαιοκαθολικῶν Ἐπισκόπων θὰ διορίσῃ Ἐπιτροπὴν πρὸς σύνταξιν ἀπαντήσεως εἰς τὴν γνώμην τῆς Ἐπιτροπῆς Πετρουπόλεως». Πράγματι δὲ τὸ 1894, εἰς τὸ ἐν Ρόττερδαμ τρίτον διεθνὲς Συνέδριον τῶν Παλαιοκαθολικῶν, διορίσθη ἐκ μέρους αὐτῶν Ἐπιτροπὴ ἐξ Ὀλλανδῶν, Ἑλβετῶν καὶ Γερμανῶν λογίων ὑπὸ τὴν προεδρίαν κατ' ἀρχὰς τοῦ Γερμανοῦ Ἐπισκόπου J. Reinkens καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τοῦ Ἐπισκόπου Θ. Βέμπεν, ἥτις συντάξασα τὴν ἀπάντησιν αὐτῆς ἀπέστειλεν αὐτήν, μόλις τὸ 1896, εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Πετρουπόλεως ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς πρωτοπρεσβυτέρου Yanissee¹.

1. Ἴδε πλῆρες κείμενον ἐν τῷ Παραρτήματι ὑπὸ στοιχεῖον Γ'.

Ἐν τῇ ἀπαντήσει αὐτῆς ἡ Παλαιοκαθολικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ρόττερδαμ, α) ἀνεγνώριζε μὲν τὸ ἀντικείμενον τῆς παρειαφύσεως τοῦ Filioque ἐν τῷ Συμβόλῳ τῆς Πίστεως, ἐνόμιζεν ὅμως ὅτι δογματικῶς ὑποχρεωτικὴ δύναται νὰ ἀναγνωρισθῇ μόνον ἡ διδασκαλία τοῦ ἀθίκτου τοῦ Συμβόλου τῆς Νικαίας (ἄνευ τοῦ Filioque), διὸ δὲν δύναται τις νὰ ἀπαιτῇ ὅπως καὶ ἐν τῇ Θεολογῇ ἐρεῦνη ἀποκρούηται πᾶς τρόπος παραστάσεως τοῦ Υἱοῦ, ὡς δευτέρου αἰτίου ἢ συναίτιου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Εἰς ἐνίσχυσιν τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ταύτης ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ρόττερδαμ ἐπικαλεῖται τὴν αὐθεντίαν πολλῶν Ἀνατολικῶν καὶ Δυτικῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες «ἐδίδαξαν περὶ τῆς ἀιδίου (immaneni) ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ, ἀναγνωρίζοντες οὕτω τὸν Υἱὸν ὡς δευτέραν αὐτοῦ αἰτίαν».

β) Ἐν τῷ περὶ θείας Εὐχαριστίας ζητήματι ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ρόττερδαμ κατεδίκαξε τὴν λουθηρανικὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς impanatio καὶ ἀνεγνώριζε τὴν περὶ τοῦ μυστηρίου τούτου δογματικὴν συμφωνίαν τῶν Παλαιοκαθολικῶν μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς διδασκαλίας ὑπὸ τὴν ἔννοιαν, ὅτι ἐν τῇ θείᾳ Εὐχαριστίᾳ οἱ πιστοὶ μεταλαμβάνουσιν ἀληθῶς (vere), πραγματικῶς (realiter) καὶ οὐσιαστικῶς (substantialiter) τοῦ Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ ὑπὸ τὰ εἶδη τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, ἀπέκρουεν ὅμως κατηγορηματικῶς τὴν χρῆσιν τοῦ ἔρου «Transubstantio». Πρὸς πλήρη ἀποσόβησιν πάσης ὑποψίας, ἡ Ἐπιτροπὴ διεσαφηνίζεν ὅτι οὐδὲν εἶχε νὰ εἴπη ὑπὸ δογματικὴν ἔποψιν κατὰ τῆς διατηρήσεως τῶν ἑλλειπουσῶν ἐν τῇ γερμανικῇ λειτουργίᾳ λέξεων Sanctum sacrificium immaculatam hostiam καὶ ἐν γένει τοῦ περιεχομένου καθόλου τῆς ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας προερχομένης Ρωμαϊκῆς τάξεως τῆς λειτουργίας (Mess. Kanons).

γ) Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ζήτημα τῆς κανονικότητος τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἱεραρχίας ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ρόττερδαμ συνεφάνει, ὅτι αἱ γενόμεναι ἐν Ὁλλανδίᾳ χειροτονίαι δὲν ἀντεπεκρίνετο πλήρως πρὸς τὸ Ρωμαιοκαθολικὸν Ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον, ἀλλ' ὅτι ἡ Ὁλλανδικὴ Ἐκκλησία εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην ὅπως ἀνασυστήσῃ τὴν δικαιοματικῶς ὑφισταμένην Ὁρθόδοξον αὐτῆς ἐπίσκοπικὴν διοίκησιν, εἰς ἧς τὴν λειτουργίαν ἐπὶ πολὺ παρενεβάλλοντο ὑπὸ τῆς Ρώμης προσκλήματα καὶ οἱ πρὸ τῆς τοιαύτης ἀνάγκης ἐγένοντο μὲν μικραὶ καὶ ἐπουσιώδεις παρατυπία, ἐτηρήθησαν ὅμως θεμελιώδη ἐκκλησιαστικὰ θέσμα, καὶ

δ) Ἐπὶ τῶν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς Πετρουπόλεως διατυπωθεισῶν παρατηρήσεων ἐν σχέσει πρὸς ζητήματα τάξεως καὶ λειτουργίας, οὐδεμίαν εἶχεν ἀντίρρητον.

Καὶ ἀντηλλάγησαν μὲν μετὰ τῶν δύο Ἐπιτροπῶν καὶ ἐπὶ τῶν αὐτῶν καὶ πρότερον θεμάτων Ἐκθέσεις¹ καὶ κατὰ ἔτη 1897 καὶ 1898 οὐδεμία

1. Ἴδε ἀμφότερα πλήρη τὰ κείμενα ἐν τῷ Παραρτήματι, ὑπὸ στοιχεῖα Δ' καὶ Ε'.

ὅμως ἐσημειώθη θετική πρόοδος εἰς τὴν προσέγγισιν τῶν διατυπωθεισῶν εἰς τὰς δύο πρώτας Ἐκθέσεις ἀπόψεων.

Παραλλήλως ὅμως πρὸς τὰς γενομένας μεταξὺ τῶν δύο Ἐπιτροπῶν ἐπισήμους συζητήσεις καὶ ἐξ ἀφορμῆς πάλιν τοῦ Συνεδρίου τῆς Λουκέρνης, διεξήχθη καὶ ἀνεπτύχθη εὐρὺς καὶ ἔντονος ἀνεπίσημος θεολογικὸς διάλογος, εἰς ὃν μετέσχον οἱ διαπρεπέστεροι Ὀρθόδοξοι θεολόγοι τῆς ἐποχῆς, διαιρεθέντες εἰς δύο παρατάξεις.

Καὶ οἱ μὲν ἐξ αὐτῶν, ὡς οἱ Ἕλληνες Θεολόγοι Ζήκος Ρώσσης καὶ Ἰ. Μεσολωρᾶς κ. ἄ. ἐκπροσωποῦντες τὴν συντηρητικὴν παράταξιν, ἤσκησαν, ἐξ ἀφορμῆς τῆς δευτέρας ἐκ τῶν ψηφισθεισῶν ἐννέα θέσεων τοῦ Συνεδρίου τῆς Λουκέρνης, δριμεῖαν κριτικὴν ἐναντίον τῶν ἀρχῶν τοῦ Παλαιοκαθολικισμοῦ, φρονοῦντες ὅτι οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ὤφειλον νὰ ἀποδεχθῶσιν ὄχι μόνον τὰς ἀποφάσεις πασῶν ἀνεξαίρετως τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν ἄλλων Συνόδων καὶ ἰδίᾳ τὰς ἀποφάσεις τῶν Συνόδων τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, αἵτινες ὠρισαν καὶ τὰς κατ' οὐσίαν ἐν τε τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ ἐν τῇ γνησίᾳ καὶ πλήρει παραδόσει τῆς Ἐκκλησίας περιεχομένης διδασκαλίας, τὰς μὴ ὠρισθείσας ὑπὸ τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἅτε μῆπω ἀμφισβητηθείσης ὑπὸ τινος τῶν πρὸ τοῦ Σχίσματος αἱρέσεων, καὶ ὅτι ἐπομένως θὰ ἔδει ὅπως οἱ Παλαιοκαθολικοὶ προσχωρήσωσιν ἄνευ ἕρων πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν. Αἱ θέσεις αὗται τῶν Ἑλλήνων συντηρητικῶν Θεολόγων, συμπίπτουν πλήρως πρὸς τὰς ἀπόψεις τῶν Ρώσσων συντηρητικῶν Θεολόγων, (Gousseff, Maltzeff, Ἐπισκόπου Jamburg, καὶ ἄλλων), ὑπὸ μόνῃ τὴν διαφορὰν ὅτι οἱ τελευταῖοι ἐν τῇ διατυπώσει τῶν περὶ Παλαιοκαθολικισμοῦ ἀντιλήψεων αὐτῶν δὲν ἐπηρεάσθησαν τόσον ἐκ τῆς δευτέρας θέσεως τοῦ Συνεδρίου τῆς Λουκέρνης, ἐνῶ ἀντιθέτως, αὕτη ἀπετέλεσε τὴν ἀφετηρίαν τῆς ἐναντίον τοῦ Παλαιοκαθολικισμοῦ κριτικῆς καὶ καταφορᾶς τῶν συντηρητικῶν Ἑλλήνων Θεολόγων. Ἄλλοι δὲ πάλιν (ἐκ τῶν Ἑλλήνων Νικηφόρος Καλογεράς, Διομήδης Κυριακός, Φίλιππος Παπαδόπουλος κ. ἄ., ἐκ δὲ τῶν Ρώσσων οἱ V. V. Bolotoff, J. Yanisseff, A. Kireeff, J. Sokoloff, καὶ ἄλλοι) ἐκπροσωποῦντες μᾶλλον τὴν φιλελευθέραν παράταξιν, ἤρκοῦντο ὅπως οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἀποπτύσωσι τὰ παπικὰ δόγματα, τὰ μετὰ τὸ Σχῆμα εἰσαχθέντα καὶ ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν κατάστασιν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας τὴν πρὸ τοῦ Θ'. αἰῶνος, στηριχθῶσιν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν 8 πρώτων αἰῶνων, ἔβλεπον δὲ διὰ τοῦτο ἐπὶ θύραις τὴν μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἔνωσιν.

Τὰ θεολογικὰ ταῦτα ρεύματα, μαρτυροῦντα περὶ τῶν κρατουσῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην παρὰ τοῖς Ὀρθοδόξοις θεολογικοῖς κύκλοις περὶ Παλαιοκαθολικισμοῦ ἀντιλήψεων, ἔχων ὑπ' ὄψιν καὶ ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἰωακεῖμ ὁ Γ' μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, ἐν τῇ ἀπολυθείσῃ ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὰς Αὐτοκεφάλους Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας Πατριαρ-

χικῆ καὶ Συνοδικῆ Ἐγκυκλίῳ τοῦ 1902, δι' ἧς διεπυθάνετο τὴν γνώμην ἐκάστης περὶ τεσσάρων σοβαρῶν καὶ πολλῆς μελέτης καὶ σπουδῆς ἀξίων ζητημάτων, κατελέξατο ὡς τρίτον κατὰ σειράν θέμα τὸ πῶς δεῖ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν προσενεχθῆναι πρὸς τοὺς Παλαιοκαθολικούς, ἐπιποθοῦντας τὴν μετ' αὐτῆς ἔνωσιν, ἔγραφε δ' ἐπὶ λέξει τὰ ἐξῆς: «Συναφῆ τῇ χριστιανικῇ ἐνότητι πρόκεινται καὶ τὰ περὶ τῶν ἀπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας οὐ πρὸ πολλοῦ ἀποχωρησάντων δυτικῶν Χριστιανῶν, οἱ τὴν προσωνομίαν παλαιῶν Καθολικῶν ἀναλαβόντες καὶ λέγοντες ἀποδέχεσθαι τὰ ὑπὸ τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας μέχρι τοῦ Θ' περίπου αἰῶνος δεδογμένα, καὶ τὰς τῶν ἑπτὰ Ἀγίων καὶ Πανσέπτων Οἰκουμενικῶν Συνόδων διατάξεις, ἑαυτοὺς ὡς ὄντας ἤδη ἐν τῇ καθόλου Ὁρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ διακηρύττουσι καὶ τὴν μετ' αὐτῆς ἔνωσιν καὶ κοινωνίαν ὡς περὶ τυπικῆς διακανονίσεως ὑπολειπόμενον ἔργον ἐπιζητοῦσι. Καὶ ἐπαινετὸς μὲν πάντως τῶν φιλοθέων τούτων Χριστιανῶν ὁ θερμουργὸς τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας καὶ τῆς εὐαγγελικῆς ἀγάπης ζῆλος, οὗ περ ἐμπεφορημένοι φαίνονται ὄντες ἐν τῷ καλῷ αὐτῶν ἀγῶνι, γνωσταὶ δὲ τῷ χριστιανικῷ κόσμῳ αἱ τῶν συνεδρίων αὐτῶν διαγνώμαι καὶ πράξεις καὶ ἡ ἐν τοῖς κατηχητικοῖς καὶ Συμβολικοῖς βιβλίοις δογματικὴ καὶ λειτουργικὴ διδασκαλία.

Ἐπειδὴ δὲ περὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν ἐκφερομένης ὁμολογίας τῆς πίστεως οὕτω σαφῆς τις καὶ κοινὴ πρυτανεῦει ἐν ἡμῖν γνώμη, ἀλλὰ διαφόρως τὰ περὶ ταύτης κρίνονται ὑπὸ τῶν εἴτε ἐγγύθεν τὰ κατ' αὐτοὺς γόντων, εἴτε ἄπωθεν ἐκμελετησάντων, ἡμετέρων ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν, ὧν τινὲς μὲν περὶ τῆς ὁμολογίας ταύτης ὡς ἐν σημείοις δογματικοῖς τῆς τελείας Ὁρθοδοξίας οὐσιωδῶς ἔτι ἀπεχούσης ἀποφαίνονται, τινὲς δὲ τούναντιον ταύτην κρίνουσιν ὡς μὴ περιέχουσαν διαφορὰς οὐσιώδεις τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν κωλυούσας, ἀλλ' ὡς μονοноῦ συμπληρωμένην τὴν ὑπ' αὐτῶν ἀποχὴν τῆς ὅλης ὑγιαίνουσας Ὁρθόδοξου διδασκαλίας καὶ παραδόσεως, καλὸν ἠγησάμεθα, ἵνα καὶ περὶ τούτου τοῦ σπουδαίου μελετήματος ἐπικαλεσάμεθα τὴν εὐσεβῆ καὶ φιλάδελφον γνώμην τῶν Ἀγιωτάτων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἶγε εὐκαιρον αὐταῖς δοκεῖ κατὰ τίνα τρόπον βουλεύσασθαι τι ἀγαθὸν καὶ εὐπρόσδεκτον ἐν τῷ δυσκολῷ τῆν πραγματικῶν τοῦ πρὸς τὴν μετ' ἡμῶν τελείαν ἔνωσιν πόθου τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος Χριστιανῶν, ὡς εὐόλωνον ἀπαρχὴν τῆς ἐλπιζομένης καὶ ποθητῆς παγκοσμίου χριστιανικῆς ἐνότητος».

Αἱ κατὰ τόπους Ὁρθόδοξοι Ἀυτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι προθύμως καὶ φιλαδέλφως ἀποδεξάμεναι τὰ ἐρωτήματα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ', καὶ πολλῆς αὐτὰ ἀξιόσασαι προσοχῆς καὶ μελέτης, ἐγκαίρως ἀπεκρίναντο, ἀναλύσασαι τὴν ἑαυτῶν γνώμην ἐπὶ τῶν τιθέντων τεσσάρων θεμάτων, ἐφ' ὧν καὶ ἐτηκολούθησεν ἡ ἐν δευτέρῳ Πατριαρχικῇ καὶ Συνοδικῇ Ἐγκυκλίῳ γνώμη τῆς Ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μ. Ἐκκλησίας, ἐν ἧ, ἐν

σχέσει πρὸς τὸ θέμα τῆς ἐπιζητουμένης ἐνώσεως τῶν Παλαιοκαθολικῶν μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀναφέρονται χαρακτηριστικῶς ἐπὶ λέξει τὰ ἑξῆς: «Καίτοι δὲ παρὰ τοῖς θεολογοῦσι δίστανται αἱ γνώμαι περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς διδασκαλίας τῶν Παλαιοκαθολικῶν πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀποστολικῆς καὶ Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὅμως οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι, τῶν ἐν τῇ Δύσει Χριστιανῶν τό γε νῦν τούτους μάλιστα ἐγγίξειν λέγων τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ. Τούτου ἕνεκα πάσῃ δυνάμει συναντιληπτέον αὐτοῖς, καλὸν καὶ θεοφιλῆ ἀγῶνα ἀγωνιζομένους, ἵνα, μήτε ἐπὶ τὰ δεξιὰ μήτε ἐπὶ τὰ ἀριστερὰ κλίνοντες, στοχάζωνται τῆς πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν εὐθὺ ἀγούσης. Ἴνα δὲ μὴ ἐγκαλώμεθα ἀδιαφορίαν πρὸς τοὺς ἀδελφούς τὸ ὄρθον καὶ θεοπαράδοτον ζητοῦντας καὶ τὴν μεθ' ἡμῶν ἐκκλησιαστικὴν ἐπικοινωνίαν καὶ ἔνωσιν ἐπιποθοῦντας, μὴ δὲ παρανοοῦμεθα ὅτι ἀδικοῦμεν αὐτοὺς ἐκ φημῶν καὶ διαδόσεων κρίνοντες τὰ κατ' αὐτοὺς, οὐχὶ δὲ ἐξ αὐθεντικῶν καὶ ἐπισήμων ὁμολογιῶν, προὔργου ἂν εἶη αἰτῆσαι αὐτοὺς λόγον περὶ τῆς ἐν αὐτοῖς ἐλπίδος, ἥτοι σαφῆ τινα καὶ ἀκριβῆ καὶ ἐπίσημον ὁμολογίαν τῆς πίστεως αὐτῶν, ἐν συνόδῳ ὑπὸ τῶν Ἐπισκόπων καὶ ποιμένων αὐτῶν ἐκδιδομένην καὶ ὑπογεγραμμένην, ὅπως οὕτως ἢ δυνατὴ συζήτησις καὶ διασάφησις καὶ συνεννόησις καὶ, Θεοῦ συναιρομένου, ἐκπλήρωσις τοῦ κοινῆς πόθου».

Μεταξὺ τῶν δύο Ἐπιτροπῶν ἀντηλλάγησαν ἐπίσης Ἐκθέσεις καὶ κατὰ τὰ ἔτη 1907 καὶ 1906, ὅτε καὶ θεωρεῖται περατωθεῖσα ἡ συζήτησις, ἄνευ οὐδεμιᾶς ὅμως καὶ αὐθις θετικῆς προόδου πρὸς προσέγγισιν τῶν ἀπόψεων ἐπὶ τῶν δισταμένων σημείων.

Εἶναι δὲ ἀξιοσημείωτον, ὅτι καίτοι ἔληξαν αἱ συζητήσεις, αἱ Ἐπιτροπαὶ ἐν τούτοις δὲν διελύθησαν. Οὕτως ἡ Ἐπιτροπὴ Πετροουπόλεως συνῆλθε καὶ πάλιν κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1910, ἡ δὲ ἀναγνωσθεῖσα ἐνώπιον αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Ν. Ν. Ladyshenskij ἔκθεσις, καίπερ μὴ ἀποσταλεῖσα εἰς Ρόττερδαμ, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ τελευταία Ρωσικὴ ἀπάντησις εἰς τὸν διεξαχθέντα μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν διάλογον. Ὁ Ν. Ν. Ladyshenskij συνοψίζων τὸ ἔργον τῶν δύο Ἐπιτροπῶν ἀνέφερεν ὅτι αὐτοὶ κατέληξαν ἀπὸ κοινῆς εἰς τὰ ἀκόλουθα πορίσματα, ἀναγνωρίσασαι ὁμοφώνως:

1) Τὴν διάκρισιν μεταξὺ οἰκουμενικοῦ δόγματος καὶ θεολογικῆς γνώμης.
2) Τὸ ὑποχρεωτικὸν τῶν δογμάτων καὶ περιορισμένην ἐλευθερίαν εἰς θεολογικὰς γνώμας.

3) Ὡς ὑποχρεωτικὴν διδασκαλίαν τὰς ἀκολούθους τρεῖς περὶ ἐκπορευσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος προτάσεις: α) Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι οὐσιωδῶς ἐν μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ ἀποστέλλεται τόσον ἐκ τοῦ Πατρὸς, ὅσον καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ τῷ κόσμῳ. β) Ὡς δόγμα ἰσχύει μόνον ἡ διδασκαλία τοῦ Συμβόλου Νικαίας - Κωνσταντινουπόλεως «καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον... τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον». Τὸ Filioque, κατὰ ταῦτα, τυγχάνει ἀθέμιτος προσθήκη καὶ παράνομος συμπλήρωσις τοῦ ρηθέντος Συμ-

βόλου τῆς πίστεως. γ) Ὡς μόνην κεφαλὴν τῆς Ἀγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ.

Ἡ Ἐπιτροπὴ φρονοῦσα, ὅτι μία τοιαύτη συμφωνία ἐν ἀμοιβαίᾳ κατανοήσει, θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἰκανὴ ὅπως προωθήσῃ τὸ ζήτημα τῆς προσεγγίσεως καὶ τῆς ποθουμένης ἐνώσεως, ὑπέβαλε τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας τὴν εἰσήγησιν ὅπως θεωρήσῃ εὐκαιρον τὴν στιγμήν εἰς προώθησιν ἔστω καὶ κατὰ ἐν μόνον βῆμα τῆς μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν προσεγγίσεως καὶ ἐνώσεως. Καίτοι ἡ εἰσήγησις αὕτη τῆς Ἐπιτροπῆς ἐγένετο κατ' ἀρχὴν δεκτὴ ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἐκρίνετο ἐν τούτοις ἀπαράιτητος, πρὸς ὀριστικὴν περάτωσιν τῶν συζητήσεων, μία ἀκριβεστέρα τοποθέτησις τῆς περὶ θείας Εὐχαριστίας διδασκαλίας καὶ ἡ ἀναγνώρισις τῶν χειροτονιῶν τῆς Οὐτρέχτης.

Αἱ διαπραγματεύσεις οὐδεμίαν ἔσχον περαιτέρω συνέχειαν. Τὸ ἔργον τῶν Ἐπιτροπῶν, παρὰ τὰς καταβληθείσας ἀπὸ μέρους αὐτῶν εἰλικρινεῖς προσπάθειας, παρέμεινε ἄνευ ἀποτελέσματος.

Ὡς αἰτία τῆς τοιαύτης ἐκβάσεως τῶν προσπαθειῶν πρὸς προσέγγισιν ἀπὸ τε τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης πλευρᾶς εἶναι δυνατὸν νὰ σημειωθῶσι τὰ ἑξῆς γεγονότα:

1) Διὰ τοῦ ἐπελθόντος ἐν ἔτει 1900 θανάτου τοῦ διασήμου θεολόγου καθηγητοῦ V. V. Bolotoff, ἡ Ἐπιτροπὴ Πετροπόλεως ἀπώλεσεν ἓνα ἐκ τῶν σοφωτέρων καὶ ἐνθουσιωδεστέρων ἐργατῶν αὐτῆς, ἐγκαταλιποῦσα δὲ τὴν ὑπ' αὐτοῦ καθιερωθεῖσαν καὶ ἐφαρμοζομένην μέθοδον, καθ' ἣν ὁ Παλαιοκαθολικισμὸς ἐκρίνετο βάσει τῶν ἐπισήμων κατηχητικῶν καὶ λειτουργικῶν αὐτοῦ βιβλίων, ἤρξατο ἐπηρεαζομένη α) ἐκ τοῦ περιεχομένου διαφόρων ἄρθρων, ἐξ ὧν τινὰ μὲν ὑπεστήριζον τὴν καθαρὰν περὶ τοῦ Filioque θεωρίαν τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ἄλλα δὲ πάλιν, πραγματευόμενα περὶ τῆς προσκυνήσεως τῶν εἰκόνων, τῶν Ἁγίων, τῶν λειψάνων κτλ., ἀπέκλιναν ἐμφανῶς πρὸς τὸν Προτεσταντισμὸν καὶ β) ἐκ τοῦ τμήματος ἐκείνου τῆς Ὁρθοδόξου Ρωσικῆς κοινῆς γνώμης, ὅπερ ἐθεώρει τὴν Παλαιοκαθολικὴν κίνησιν ὡς ὑπερβαλόντως δυτικὴν κατὰ τὸν λειτουργικὸν τύπον καὶ τὸν χαρακτῆρα, αὐστηρῶς καὶ ἀποκλειστικῶς γερμανικὴν κατὰ τὴν ὕψην καὶ κλίσιν ἀσήμενον κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν πιστῶν αὐτῆς.

2) Τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ κυριώτεροι στῦλοι τῆς Παλαιοκαθολικῆς κινήσεως, οἵτινες ἀνετράφησαν ἐὰν μὴ ἐν ταῖς Ὁρθοδόξοις, τοῦλάχιστον ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς παραδόξεσιν, ἀπῆρχοντο ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον ἐκ τῆς σκηπτικῆς τοῦ βίου, καταλείποντες τὴν θέσιν εἰς ἀνθρώπους νέους ὡσαύτως μὲν ὡς εἰλικρινεῖς καὶ πλήρεις αὐταπαρνησίας, ἀλλ' οὐχὶ ὡσαύτως στερρῶς ἐν τῇ ἐκκλησιαστικότητι, οὐδὲ ζήσαντας ζωὴν ἐκκλησιαστικὴν. Εἰς τοὺς νέους τούτους ἀνθρώπους, οἵτινες ἦσαν ἀπομακρυσμένοι τῆς Ἀνατολῆς καὶ εἶχαν ἀσαφῆ περὶ αὐτῆς ἰδέαν, ὁ κατ' ἐξοχὴν περιβάλλων αὐτοὺς προτεσταντικὸς

κόσμος ἦτο φυσικὸν νὰ φαίνεται οἰκεῖος καὶ ἐγγὺς κατὰ τὴν γλῶσσαν, κατὰ τὸν γενικὸν πολιτιστικὸν βίον καὶ κατὰ τὴν πανεπιστημιακὴν μόρφωσιν.

3) Ὁ ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου προκληθεὶς καὶ σοβαρῶς ἐπηρεάσας τοὺς συντηρητικὸς θεολογικοὺς καὶ ἐκκλησιαστικοὺς κύκλους τῆς ἐποχῆς σκεπτικισμὸς ὅστις ἀντικατοπτρίζεται καὶ ἐν τῇ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ'. ἀπολυθεῖσαν Πατριαρχικὴν καὶ Συνοδικὴν Ἐγκύκλιον τοῦ 1902 ἀπαντήσῃ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, ἐν ἣ ἐπὶ λέξει ἀναφέρονται χαρακτηριστικῶς τὰ ἀκόλουθα: «Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας, καίπερ οὐ διαλείπουσα καὶ νῦν συμπαθοῦσά τε καὶ θαυμάζουσα τοὺς Παλαιοκαθολικοὺς καὶ παντοσειδῶς συνεργοῦσα αὐτοῖς εἰς τὴν ἐπαινετὴν ἔρευναν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας, ἄρχεται μετὰ τινος δέους εἰς τὸ μέλλον τῆς κινήσεως ἀποβλέπουσα. Ἐμμενοῦσιν ἄρά γε οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῶν ἀποφάσει τοῦ ἀνήκειν εἰς μόνην τὴν γνησίαν Οἰκουμενικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τείνειν εἰς τὴν μετ' αὐτῆς ἔνωσιν ἢ παρασυρόμενοι ὑπὸ τοῦ δελεαστικοῦ καὶ οὕτως οἰκείου τῇ ὀρθολογιστικῇ Δύσει ὄνειρου τῆς ἀνασυστάσεως τῆς ἀληθοῦς Ἐκκλησίας οἴκοι παρ' ἑαυτοῖς διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτῶν δυνάμεων καὶ διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν, ἀποκλινοῦσιν εἰς τὰς τριόδους τοῦ Προτεσταντισμοῦ πρὸς μεγάλην λύπην τῶν ἀληθῶν φίλων αὐτῶν;»

4) Ἡ Ἐπιτροπὴ Πετροπούλεως ἐν ἔτει 1903 καὶ κατ' ἐντολὴν τῆς Συνόδου τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, διηύρυνε τὸν κύκλον τῶν ὑπὸ κρίσιν ζητημάτων, ἐπιληφθεῖσα καὶ τῆς μελέτης τῶν προβλημάτων τῶν σχέσεων τῆς Ὀρθοδοξίας μετὰ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, διὸ καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀφιερῶσθαι ὅλην τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῆς πρὸς τὸν Παλαιοκαθολικισμόν, ἡ δὲ σημειωθεῖσα βραδύτης ὑπερέβη, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ καθηγητοῦ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Κιέβου VI. Kerenskiĭ, τὰ μέτρα τοῦ προσήκοντος, καὶ

5) Ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος (1914-1918) ἐπέφερε τὴν πλήρη διακοπὴν πάσης σχέσεως μεταξὺ Παλαιοκαθολικῶν καὶ Ὀρθόδοξων.

Πρὸς τούτοις θὰ ἦτο δυνατόν γενικῶς νὰ παρατηρηθῇ ὅτι αἱ μεταξὺ Παλαιοκαθολικῶν καὶ Ὀρθόδοξων ἐπίσημοί τε καὶ ἀνεπίσημοι συζητήσεις τῆς περιόδου ταύτης, προκαλέσασαι σοβαρὰν ἀντίθεσιν γνωμῶν μεταξὺ τῶν Ὀρθόδοξων Θεολογικῶν καὶ Ἐκκλησιαστικῶν κύκλων, ἀντίθεσιν ἐγγίσασαν ἐν τισὶ τὰ ὅρια τῆς πολεμικῆς, καὶ πολεμικῆς μάλιστα ὀξείας καὶ πυρετώδους, περιωρίσθησαν, ὡς ὀρθότατα παρετήρησεν ὁ ἐκ τῶν διακεκριμένων ἡμετέρων θεολόγων πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Φλωρόβσκυ, κατὰ τὸ πλεῖστον, εἰς τὸν κλασσικὸν τρόπον ἀντιμετωπίσεως τοῦ θέματος τῆς ἐνώσεως.

Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ὑπῆρχε, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην βαθυτέρα πείρα τῆς ἐνότητος, αἱ δύο παρατάξεις, Ὀρθόδοξοι καὶ Παλαιοκαθολικοὶ, περιωρίζοντο κυρίως εἰς μίαν ἀμυντικὴν προάσπισιν τῶν σεβασμίων αὐτῶν ἱστορικῶν

Ἡ Συνδιάσκεψις αὕτη, συγκληθεῖσα κατόπιν ἐκφρασεῖσθαι ἐπὶ τούτῳ ἐπιθυμίας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Οὐτρέχτης Fr. Kenninck πρὸς τὸν Μητροπολίτην Θουατείρων Γερμανόν, ὑπὸ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀποτελεῖ ἀναμφισβητήτως τὸν σπουδαιότερον σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν σχέσεων μεταξὺ Παλαιοκαθολικῶν καὶ Ὁρθοδόξων, καὶ λόγῳ τῆς εὐρυτάτης συμμετοχῆς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας — ἀπουσίαζον μόνον ἀντιπρόσωποι τῆς ἐμπεριστάτου τότε Ρωσικῆς Ἐκκλησίας — ἀλλὰ κυρίως καὶ πρὸ παντὸς λόγῳ τῶν ληφθεισῶν ἀποφάσεων, αἵτινες ἐνέχουν σπουδαιότητα σημασίαν εἰς τὸ ἔργον τῆς προσεγγίσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

Ἐν τῇ Συνδιασκέψει ταύτῃ ὡς ἐκπρόσωποι μὲν τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας παρέστησαν οἱ Fr. Kenninck, Ἀρχιεπίσκοπος Οὐτρέχτης, A. Küry, Ἐπίσκοπος τῆς Χριστιανικῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐν Βέρνῃ, G. Boog, Ἐπίσκοπος τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν Γερμανίᾳ-Βόννῃ, Dr. Mülhaupt, προϊστάμενος ἐν Βόννῃ, Wijker, Πρόεδρος καὶ Καθηγητῆς ἐν τῷ Σεμιναρίῳ τοῦ Amerstoort.

Ἐξ ὀνόματος δὲ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὁ Μητροπολίτης Θουατείρων καὶ Ἐξαρχος Δυτικῆς καὶ Κεντρικῆς Εὐρώπης Γερμανός, ἐκπροσωπῶν τὸ Οἴκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ τὰς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων, Μητροπολίτης Τύρου καὶ Σιδῶνος Θεοδόσιος, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας, Ἀρχιεπίσκοπος καὶ Μητροπολίτης Βουκοβίνης Νεκτάριος, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας Ρουμανίας, ὁ Μητροπολίτης Τρίκκης καὶ Σταγῶν Πολύκαρπος, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὁ Νικόλαος Ἀρσένιεφ, Καθηγητῆς, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ἐν Πολωνίᾳ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὁ Ἐπίσκοπος Νοβισάδ Εἰρηναῖος, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σερβίας καὶ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Θεολ. Παρασκευαΐδης, γραμματεὺς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐπιτροπῆς.

Ὁ ἐκλεγείς ὡς Πρόεδρος Μητροπολίτης Θουατείρων Γερμανός ἐτόνισε τὰς δυσκολίας ἕνεκα τῶν ὁποίων ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία οὐδένα ἠδυνήθη νὰ ἀποστείλῃ ἀντιπρόσωπον, προσέθηκεν ὅτι τοῦτο εἶναι τοσοῦτῳ μᾶλλον λυπηρόν, ὅσῳ ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία, κλῆρος καὶ λαός, ἀπ' ἀρχῆς ἐμαρτύρησαν τὴν συμπαθειαν αὐτῶν ὑπὲρ τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς πρὸς αὐτὴν προσεγγίσεως καὶ ἐξέφρασε τὴν ἐλπίδα ὅτι αἱ δυσχέρειαι αὗται θὰ ἀρθῶσιν ἐν τῷ μέλλοντι.

Ἐνῶ δὲ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Οὐτρέχτης Fr. Kenninck ἐδήλωσεν ὅτι ἡ Παλαιοκαθολικὴ Ἀντιπροσωπεΐα εἶχε τὴν πληρεξουσιότητα νὰ ἀποδεχθῇ τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνδιασκέψεως ἐξ ὀνόματος τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῆς, ὁ Μητροπολίτης Θουατείρων Γερμανός εἶπεν, ὅτι ὀφείλει νὰ ἀνηθῇ τὴν πληρεξουσιότητα ταύτην προκειμένου περὶ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον αἱ ἐργασίαι τῆς Συνδιασκέψεως θὰ χρησιμεύσωσι μόνον ὡς προπαρασκευὴ ἢ πρῶτα εἰς τὰς ἐπὶ μέρους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας καὶ ἀπὸ τούτων διὰ

τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς τὴν Προσύνοδον τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, μελλούσης ἵνα συγκληθῆ κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1932, καὶ εἰς ἣν ἀπέκειτο ἡ ἔγκρισις τῶν ἀποφάσεων τῆς Συνδιασκέψεως.

Ἐν τῇ Συνδιασκέψει ἐτέθησαν καὶ συνεζητήθησαν τὰ ἀκόλουθα θέματα:

1) Θεμελιώδη μνημεῖα τῆς διδασκαλίας τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐν σχέσει πρὸς τὸ θέμα τοῦτο οἱ Παλαιοκαθολικοὶ παρέπεμψαν εἰς τὸν «Δήλωσιν τῆς Οὐτρέχτης» τοῦ 1889, εἰς τὰς Παλαιοκαθολικὰς Κατηχήσεις καὶ εἰς τὰ Λειτουργικὰ αὐτῶν βιβλία, ἅτινα καὶ ἀπετέλεσαν τὴν βᾶσιν τῆς συζητήσεως, ἥτις ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ πρώτου ἄρθρου τῆς «Δηλώσεως τῆς Οὐτρέχτης», κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἀποδέχονται πάσας τὰς ἑπτὰ Οἰκουμενικὰς Συνόδους, ἐγκρίνουσι τὴν ἐν τῷ πρώτῳ ἄρθρῳ τῆς «Δηλώσεως τῆς Οὐτρέχτης» προσθήκην τοῦ ἀριθμοῦ 7 εἰς τὴν φράσιν «Οἰκουμενικῶν Συνόδων» καὶ ἀναγνωρίζουσιν ὡσαύτως ὡς ἰσοδύναμους τὰς ἀποφάσεις τῶν Τοπικῶν Συνόδων, ἂν αἱ ἀποφάσεις αὗται ἔτυχον ἀργότερον τῆς ἐγκρίσεως Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

2) Σύμβολα. Κατὰ τὴν περὶ τῶν Συμβόλων συζήτησιν ἀνεγνωρίσθη ὁμοφώνως ὅτι τὸ ἐπίσημον Σύμβολον εἶναι τὸ τῆς Νικαίας Κων/πόλεως (ἄνευ τῆς προσθήκης), παρὰ τοῦτο δὲ ἔρχεται ὡς σύμβολον βαπτίσματος τὸ οὕτω καλούμενον ἀποστολικόν, ὡς γίνεται τούτου χρῆσις ἐν τῇ Δύσει.

3) Filioque. Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἐδήλωσαν ὅτι ἐν τῇ Παλαιοκαθολικῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ὀλλανδίας καὶ τῆς Ἑλβετίας τὸ Filioque ἀφηρέθη ἤδη ἀπὸ τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, ἀπαντῶν δὲ μόνον εἰς τὰ Λειτουργικὰ βιβλία τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστρίας, θὰ ἀπαλειφθῆ καὶ ἐκ τῶν βιβλίων τούτων ἐν τῇ νέᾳ αὐτῶν ἐκδόσει.

4) Ἱερά Παράδοσις. Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ὥρισαν τὴν παράδοσιν ὡς διασάφησιν καὶ συμπλήρωσιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς διὰ τῆς ὁμοφώνου ἐγγράφου παραδόσεως τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας.

5) Κανὼν τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Τόσον τὰ πρωτοκανονικά, ὅσον καὶ τὰ δευτεροκανονικά βιβλία, τὰ τελευταῖα ὡς ἀξιοἀγνωστα ἰδία οἰκοδομητικὰ βιβλία, ἀναγνωρίζονται ὡς τμήματα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τὰ δεύτερα ἐπομένως δὲν θεωροῦνται ὡς ἀπόκρυφα.

6) Κανόνες. Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἐδήλωσαν ὅτι ἀναγνωρίζουσι τοὺς κανόνες τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἐφ' ὅσον οὗτοι δὲν ἐρμηνεύονται κατὰ τὸ γράμμα, ἀλλ' ἐν τῷ πνεύματι τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας.

7) Γάμος τῶν Κληρικῶν. Ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ ἡ ἀποψις τῆς Ὀρθοδόξου καὶ Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας καθωρίσθη ὡς ἑξῆς: Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία α) ἐπιτρέπει τὸν γάμον μόνον πρὸ τῆς χειροτονίας, β) οἱ Ἐπίσκοποι ὀφείλουσι νὰ ᾧσιν ἄγαμοι, διὸ καὶ ἐκλέγονται μεταξὺ τῶν ἀγάμων ἢ χηρευσάντων κληρικῶν ἢ τῶν μοναχῶν. Ἡ Παλαιοκαθολικὴ

Ἐκκλησία ἐπιτρέπει τὸν γάμον καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν καὶ δὴ οὐ μόνον εἰς τοὺς ἱερεῖς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Ἐπισκόπους. Τὸ ὅλον ζήτημα θεωρεῖται ἀδιάφορον».

8) Ἡ θ ἡ καὶ ἔ θ ι μ α. Αἱ ἐπὶ μέρους Ἐκκλησίαι δύνανται νὰ χρησιμοποιῶσιν ἔθιμα, ἂν ταῦτα δὲν ἀντιφάσκωσι πρὸς τὰ καθολικὰ Ἐκκλησιαστικὰ ψηφίσματα ἢ παραβλάπτωσιν αὐτά.

9) Ἐ ν ν ο ι α ι τ ο ὦ ὄ ρ ο υ «Ἐ κ κ λ η σ ί α». Ἡ Ἐκκλησία, ὡς φρουρὸς τῆς πίστεως καὶ τοῦ ἡθους, ἔχει κύρος διὰ τοὺς πιστοὺς, εὔρηται δ' ἐπομένως ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ ὑπὲρ τὴν Γραφήν, οὐχὶ δὲ ἡ Γραφή ὑπὲρ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ διδάσκη ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Γραφῆς καὶ τῆς Παραδόσεως («ἄ,τι πάντοτε, ὅ,τι πανταχοῦ, ὅ,τι ὑπὸ πάντων ἐπιστεύθη»). Ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἀποφασίζει ἀβεντικῶς περὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία δὲν δικαιούται νὰ ἐξαγγέλλῃ νέας διδασκαλίας μὴ στηριζομένας ἐπὶ τῆς Γραφῆς καὶ τῆς Παραδόσεως. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἂν Μερικὴ Σύνοδος δικαιούται νὰ μεταβάλλῃ ἔθιμα θεσπισθέντα ὑπὸ Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἢ ἂν μόνη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος δύναται νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν μεταβολὴν ταύτην ἢ νὰ ἐγκρίνῃ μετὰ ταῦτα, δὲν ἐλήφθη ἀπόφασις.

10) Ἐπεκράτησε συμφωνία ὡς πρὸς τὸ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον ἄρθρον τῆς «Δηλώσεως τῆς Οὐτρέχτης» καὶ ἀνεγνωρίσθησαν γενικῶς ἐπίσης καὶ τὰ ἄρθρα τέταρτον καὶ πέμπτον τῆς Δηλώσεως, ὡς φέροντα ἱστορικὸν χαρακτῆρα.

11) Μ υ σ τ ῆ ρ ι α. Ἐπῆλθε συμφωνία ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τῶν Μυστηρίων καὶ ἀνεγνωρίσθη ἄνευ διαφορᾶς τὸ ἐπτάριθμον αὐτῶν, ἐξήρθησαν ὅμως τὸ Βάπτισμα, ὡς ἀποδοχὴ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἡ Θεία Εὐχαριστία, ὡς κέντρον καὶ χάρις, συνδέουσα ὅλους τοὺς Χριστιανούς. Παρατηρήθησαν οὐχ ἦττον καὶ διαφοραὶ τινες ὡς πρὸς τὴν ἀναγκαιότητα τῶν Μυστηρίων καὶ τὸν τύπον τῆς τελέσεως αὐτῶν. Οὕτως: α) Τὸ Βάπτισμα ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ τελεῖται διὰ τριττῆς καταδύσεως καὶ ἀναδύσεως ἐν τῇ Παλαιοκαθολικῇ δι' ἐπιχύσεως, ἥτις καὶ ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ ἰσχύει ὡς βάπτισμα ἀνάγκης. β) Τὸ χρῖσμα ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ ἀκολουθεῖ ἀμέσως μετὰ τὸ Βάπτισμα ὑπὸ τοῦ ἱερέως καὶ διὰ τοῦ ὑπὸ Ἐπισκόπων καθαρασθέντος Ἁγίου Μύρου. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θεωρεῖ ἀναγκαῖον ὅπως ἀκολουθῆ τὸ χρῖσμα ὡς ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἐσωτερικὴν χριστιανικὴν αὐξήσιν. Ἡ Παλαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία χορηγεῖ τὸ χρῖσμα, ἀφοῦ προηγηθῆ διδασκαλία, θεωρεῖ δὲ τοῦτο ὡς ἐπιθυμητόν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὡς ἀναγκαῖον ὄρον πρὸ τῆς χειροτονίας, οὐχὶ δὲ διὰ τὴν μετάληψιν τῆς Θείας Κοινωνίας, γ) Ἐν τῇ Θείᾳ Εὐχαριστίᾳ ἡ μεταβολὴ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἀνεγνωρίσθη ἑκατέρωθεν ὑπὸ μόνῃν τὴν διαφορὰν ὅτι ἐνῶ ἡ ἐπίκλησις ἐν τῇ Παλαιοκαθολικῇ Ἐκκλησίᾳ προηγεῖται τῶν λόγων τῆς συστάσεως τοῦ Μυστηρίου, ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ ἀκολουθεῖ, οἱ

Παλαιοκαθολικοί μεταχειρίζονται ἄζυμον ἄρτον, οἱ Ὁρθόδοξοι ἔνζυμον, οἱ πρῶτοι μεταλαμβάνουσι ὑπ' ἐν καὶ ὑπ' ἀμφοτέρω τὰ εἶδη, οἱ τελευταῖοι ὑπ' ἀμφοτέρω. δ) Ἡ ἐξομολόγησις πρὸ τῆς μεταλήψεως τῆς Θείας Εὐχαριστίας παρὰ τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ εἶναι ἀναγκαία, παρὰ τοῖς Παλαιοκαθολικοῖς θεωρεῖται προαιρετική.

12) Ἐσχατολογία. Ἀπερρίφθη ἑκατέρωθεν ἡ περὶ καθαρτηρίου πυρὸς διδασκαλία.

13) Τιμὴ καὶ προσκύνησις τῶν Ἀγίων καὶ τῆς Θεοτόκου.

Ὁμολογεῖται ἡ διδασκαλία περὶ ἀπρεσβείας τῶν Ἀγίων» καὶ ἀναγνωρίζεται ἡ προσκύνησις αὐτῶν, μάλιστα ἡ τιμὴ τῆς Θεοτόκου, ἥτις καὶ ἐν τῇ Λειτουργίᾳ ἰδιαζόντως ἐξαίρεται. Ἀπορρίπτονται ὅμως αἱ καταχρήσεις τῆς τιμῆς τῶν Ἀγίων, αἵτινες παρουσιάζονται ἐν τῇ Ρωμαιοκαθολικῇ Ἐκκλησίᾳ.

14) Ἰεραὶ εἰκόνας καὶ λείψανα. Ἀμφοτέραι αἱ Ἐκκλησίαι ἀνεγνώρισαν τὴν τιμὴν αὐτῶν, ἐφ' ὅσον ἡ τιμὴ αὕτη ἀναφέρεται οὐχὶ εἰς τὴν ὕλην, ἀλλ' εἰς τὸ δι' αὐτῆς ἀπεικονιζόμενον πρόσωπον, ὡς ἐξαιρουσι τοῦτο ὁ Μ. Βασίλειος καὶ ἡ 7ῃ Οἰκουμένη Σύνοδος. Ὁ τρόπος τῆς τιμῆς εἶναι διάφορος. Ἐν τῇ Παλαιοκαθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπάρχουσι καὶ ἀγάλματα Ἀγίων, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ. Ὡσαύτως ἀνεγνώρισθη ἡ προσφορά ἀνημμένων κηρίων πρὸς τιμὴν αὐτῶν καὶ ἡ κατάθεσις ἱερῶν λειψάνων εἰς τὰ ἐγκαίνια τῶν Ἐκκλησιῶν.

15) Νηστεῖαι. Νηστεῖαι ἀνεγνώρισθησαν καὶ ἐτέθησαν ὑπὸ τῶν Παλαιοκαθολικῶν κατὰ τὴν Παρασκευὴν καὶ τὴν πρὸ τοῦ Πάσχα Μ. Τεσσαρακοστήν.

16) Ἀποστολικὴ διαδοχὴ. Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἐδήλωσαν ὅτι θεωροῦσι ταύτην ἀπαραίτητον καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει Παλαιοκαθολικὴ Ἐκκλησιαστικὴ διδασκαλία ἄνευ ἀποστολικῆς διαδοχῆς.

Μετ' ἀνταλλαγὴν σκέψεων καὶ ἐπὶ τινων ἄλλων, δευτερευούσης σημασίας, θεμάτων, ἐφ' ὧν ἐδόθησαν ἑκατέρωθεν ἰκανοποιητικαὶ ἐξηγήσεις, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Fr. Kenninck ἠρώτησε τὰ ἑξῆς: «Ποία ἡ στάσις τῶν Ἀνατολικῶν ἔναντι τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας; Τὸ σημεῖον τοῦτο κέκτηται ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὰ μελλοντικὰ Συνέδρια τῶν Παλαιοκαθολικῶν. Ὡς ἐλέχθη οἱ παρόντες Ἀντιπρόσωποι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας δὲν ἔχουσι πληρεξουσιότητα. Ἡ Παλαιοκαθολικὴ ὅμως Ἐκκλησία ἐπιθυμεῖ νὰ πληροφορηθῇ, τί φρονεῖ ἡ Ὁρθόδοξος περὶ τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐπιθυμεῖ ὡσαύτως νὰ γνωρίζῃ ἂν εἶναι δυνατὸν νὰ συνέλθῃ Σύνοδος Οἰκουμένη καὶ οὐχὶ Σύνοδος μόνον τῶν ἐπὶ μέρους Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν».

Εἰς ταῦτα ἀπαντῶν ὁ Μητροπολίτης Θυατείρων Γερμανὸς ἐδήλωσε τὰ ἑξῆς: «Ἐκαστος τῶν παρόντων Ἀντιπροσώπων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὀφείλει νὰ ἀνακοινώσῃ τὰ πρακτικὰ τῶν συνεδριῶν τούτων εἰς τὴν ἰδίαν

αὐτοῦ Ἐκκλησίαν καὶ ταῦτα ἀπὸ κοινοῦ θὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ συνέλθῃ Προσύνεδον, πρὸς λήψιν ἀποφάσεως. Τεταύτη κοινὴ ἀπόφασις μέχρι τοῦ νῦν ἦτο ἀδύνατος, διότι μία τοιαύτη Σύνοδος μέχρι τοῦ προηγούμενου ἔτους ἦτο ἀδύνατος. Ἡδη ὁμως τίθεται τὸ ἐρώτημα: Τίνες αἱ σχέσεις ἡμῶν πρὸς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν; Τὸ θέμα τοῦτο θέλει εἰσηγηθῆ εἰς τὴν Προσύνεδον. Εἶναι ἰδιαιτέρως ἐπιθυμητὸν ὅπως ἡ ἔνωσις τῆς Παλαιοκαθολικῆς καὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πραγματοποιηθῆ ἐν τῇ Μυστηριακῇ κοινωσίᾳ, ὡς ἐπόθησαν οἱ Πατέρες».

Καίτοι ἐν τῇ Συνδιασκέψει τῆς Βόννης, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω, ἐπῆλθε συμφωνία ἐπὶ πλείστων ἐκ τῶν συζητηθέντων θεμάτων, οὐχ ἤττον ὁμως ἀπαιτεῖται εἰσέτι ἰκανὴ ἐργασία πρὸς ἐτοιμασίαν καὶ ἐξομάλυνσιν τῆς πρὸς πλήρη συμφωνίαν ἀγούσης ὁδοῦ, διότι καὶ μετὰ πάροδον τοσούτου χρόνου καὶ μετὰ τοσαύτας σοβαρὰς ἐρεῦνας καὶ συζητήσεις, δέον νὰ ὁμολογηθῆ, ὅτι ἰκανὰ ὑπολείπονται εἰσέτι θέματα πρὸς ἀκριβῆ διαλευκάνσιν καὶ ἀσφαλῆ καθορισμόν. (Περὶ Ἐκκλησίας, περὶ παραδόσεως, περὶ Θείας Εὐχαριστίας κ.λ.π.). Ἐν ἐκ τῶν θεμάτων ἐπίσης, ὅπερ ἀσφαλῶς γεννᾷ πολλὰ καὶ σοβαρὰ ἐρωτήματα ἐξ ἀπόψεως καὶ πλευρᾶς Ὁρθοδόξου, ἐρωτήματα εἰς τὰ ὅποια θὰ κληθῶσιν οἱ Παλαιοκαθολικοὶ νὰ ἀπαντήσωσιν, εἶναι καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἐπελθούσης ἐν Βόννη, κατὰ τὴν 2αν Ἰουλίου 1931 περὶ Μυστηριακῆς Κοινωνίας (Intercommunio) συμφωνίας μεταξύ Ἀντιπροσώπων τῶν Παλαιοκαθολικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀγγλικανικῆς Ὁμολογίας, καθ' ἣν:

α) Ἐκατέρα Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τὴν καθολικότητα καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς ἄλλης καὶ διατηρεῖ τὴν ἑαυτῆς,

β) Ἐκατέρα Ἐκκλησία συμφωνεῖ νὰ δέχεται τὰ μέλη τῆς ἄλλης Ἐκκλησίας εἰς συμμετοχὴν ἐν τοῖς Μυστηρίοις, καὶ

γ) Ἡ Μυστηριακὴ Κοινωνία δὲν ἀπαιτεῖ παρ' ἑκατέρας Ἐκκλησίας τὴν ἀποδοχὴν πάσης δογματικῆς γνώμης μυστηριακῆς εὐλαβείας ἢ λειτουργικῆς πράξεως, ἰδιαζούσης εἰς τὴν ἄλλην, ἀλλ' ὑπονοεῖ ὅτι ἑκατέρα πιστεύει, ὅτι ἡ ἄλλη κέκτηται πάντα τὰ οὐσιώδη σημεῖα τῆς Χριστιανικῆς πίστεως.

~~Ἡ συμφωνία αὕτη τῆς Μικτῆς Δογματικῆς ἐκ Παλαιοκαθολικῶν καὶ Ἀγγλικανῶν Ἀντιπροσώπων Ἐπιτροπῆς ἐπεκυρώθη ἀργότερον καὶ ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ἑκατέρωθεν Ἐκκλησιαστικῶν Ἀρχῶν, ἦτοι τῆς Συνόδου τῶν Παλαιοκαθολικῶν Ἐπισκόπων ἀφ' ἑνός, συνελθούσης τὴν 25-ην Σεπτεμβρίου 1931 ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Οὐτρέχτης καὶ τῶν δύο Ἐκκλησιαστικῶν Συνελεύσεων (Convocations) ἢ Συνόδων (Καντουαρίας καὶ Ἰόρκης) τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ἀφ' ἑτέρου, συγκροτηθειῶν τὴν 20-ὴν Ἰανουαρίου 1932.~~

~~Καὶ εἶναι ἔντως ἀπορίας ἄξιον, ὅτι ἡ συμφωνία αὕτη, καίπερ γενομένη ὀλίγους μῆνας πρὸ τῆς συγκληθείσης κατ' Ὀκτώβριον (2—28) τοῦ 1931~~

Συνδιασκέψεως μεταξύ Παλαιοκαθολικῶν καὶ Ὁρθοδόξων Ἀντιπροσώπων, προκαλοῦσα δὲ καὶ καθ' ἑαυτὴν καὶ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτῆς σοβαρὰς ἐπιφυλάξεις ἀπὸ πλευρᾶς Ὁρθοδόξου, οὐ μόνον δὲν ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον συζητήσεως κατὰ τὴν ὡς ἄνω Συνδιάσκεψιν, ἀλλ' οὐδὲ ἐθίγη κἀν ἀπὸ Παλαιοκαθολικῆς τοῦλάχιστον πλευρᾶς τὸ θέμα.

Πάντως, ὡς καὶ ἄλλοτε ἐτονίσαμεν, αἱ ἐντεῦθεν καὶ ἄλλως ἀνακύπτουσαι δυσχέρειαι δὲν πρέπει ἀσφαλῶς νὰ προκαλῶσιν ἀμφιβολίας καὶ δισταγμούς, ἀλλὰ τούναντίον πρέπει νὰ ζωογονῶσι καὶ νὰ ἐνθαρρύνωσι τὰς εὐγενεῖς προσπάθειάς διὰ τὴν προσέγγισιν καὶ τὴν πλήρη καὶ εἰλικρινῆ ἔνωσιν. Διότι δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται: α) ὅτι ἕνεκα τῆς ἐννεακοσαετοῦς περιόδου τοῦ χωρισμοῦ τῆς Δυτικῆς ἀπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐζημιώθη ἐν μεγάλῳ βαθμῷ ἡ κοινὴ γλῶσσα, πολλὰ δὲ ζητήματα σαφῆ διὰ τὴν μίαν πλευράν, ἀπαιτοῦν διεξοδικὴν ἐπιστάσιαν καὶ μελέτην τῶν ἰδιορρυθμιῶν αὐτῆς ὑπὸ τῆς ἄλλης, καὶ β) ὅτι τὰ μεγάλα ἔργα δὲν συμπληροῦνται ἐν βραχεῖ χρόνῳ, οὔτε καὶ παρασκευάζονται εὐκόλως, προχειρῶς καὶ ἀταλαιπώρως, ἀλλ' ἀπαιτοῦν μακράν, μελετημένην προετοιμασίαν.

Ἐλέχθη ὅτι ἀπὸ Ὁρθοδόξου πλευρᾶς ἐφημερίσθη ὑπερβαλλόντως τὸ ἀρχαῖον γνωμικὸν «σπεῦδε βραδέως» (*festina lente*). Δὲν νομίζω ὅτι τὸ λεχθὲν ἀνταποκρίνεται ἀπολύτως πρὸς τὰ πράγματα ἢ ὅτι ἡ ἀποδοθεῖσα εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἐπιφυλακτικότης καὶ βραδύτης ὑπῆρξεν οὕτως ἐπιζημία ἐν τῇ προωθήσει τοῦ θέματος τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Διότι δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι ἡ θρησκεία δὲν εἶναι μαθηματικὸς τύπος, ὅτι τὰ θεολογικὰ προβλήματα, ἀνήκοντα εἰς τὴν σφαῖραν τῆς διανοίας, ἀνήκουν ἐν ταύτῳ, καὶ ἴσως καὶ μειζόνως, εἰς τὴν σφαῖραν τῆς καρδίας, τοῦθ' ὕπερ καὶ ἐξηγεῖ ἀκριβῶς τὸ φαινόμενον ὅτι θεολογικὰ ἐπιχειρήματα ἱκανοποιοῦντα τὴν μίαν πλευράν, ἀφήνουν ἀσυγκίνητον τὴν ἄλλην. Μόνον εἰς τὴν διπλωματίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ δὲν ὑπάρχουν ἀπόλυτοι ἀλήθειαι, αἱ ἐπιτυχίαι καὶ τὰ ἀμοιβαῖα πλεονεκτήματα διασφαλίζονται δι' ἀμοιβαίων θυσιῶν. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ αὐτὸ εἰς τὰ θεολογικὰ ζητήματα. Αἱ Ἐκκλησίαι δὲν εἶναι οἱ κυρίαρχοι καὶ κάτοχοι, ἀλλ' ἀπλῶς οἱ θεματοφύλακες τῶν θησαυρῶν τῆς πίστεως αὐτῶν.

Τὸ μέλλον βεβαίως εὐρίσκεται εἰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνος γνωρίζει τὴν ἡμέραν καὶ ὥραν τῆς ἐκπληρώσεως τῆς ἀρχιερατικῆς Αὐτοῦ προσευχῆς «ἵνα πάντες ἐν ὧσι». Καὶ ἡ ὥραία αὕτη ἡμέρα ὀφείλει νὰ ἔλθῃ. Θῆτον ἢ βράδιον θὰ ἔλθῃ. Πρέπει νὰ ἐργασθῶμεν διὰ νὰ ἔλθῃ. Ἐν τούτῳ συνίσταται ἡ πίστις ἡμῶν. Εἰς τοῦτο πρέπει νὰ κατατείνωσιν αἱ προσπάθειαι πάντων.

(Συνεχίζεται)